

Sosiaalivakuutus

Kela|Fpa[®]

SIDOSRYHMÄLEHTI 1 | 2017

TEEMA

Digitaalinen
sosiaaliturva

Perhevapaat uusiksi
Mutta millä mallilla?

Kun digitalisaatiosta
tuli henkilökohtaista

Perustulo, perustili
vai sosiaalinen laina?

Pois turha sääntely

Digitaalisuus ei etene ilman rohkeita päätöksiä, muistuttaa Anne Berner.

TEEMA

Digitaalinen sosiaaliturva

- 7 **Verkkopalvelut integroituvat**
Valtava tietovaranto ja hyvät taustajärjestelmät ovat Kelan digitaalisen osaamisen valtteja.
- 8 **Enemmän aikaa ihmiselle**
Verkko vapauttaa aikaa henkilökohtaiseen palveluun.
- 15 **Sosiaaliset innovaatiot yleistyvät maailmalla**
Etuuksilta aletaan pian vaatia myös tuotteita.
- 24 **Kuka omistaa tiedon?**
Tiedon käyttö ja hallinta ovat digitaalisaation keskeisiä kysymyksiä, sanoo ministeri Anne Berner.

SYVENTÄVÄT

- 20 **Unohtuuko perheellinen opiskelija köyhyysrajan alapuolelle?**
- 30 **Joka viides lääkkeiden ostaja jää ilman korvausta**
- 36 **Perhevapaiden uudet mallit**

”Digitalisaatiossa ihmisen tehtäväksi tulee palvella toista ihmistä.”

Anne Berner s. 27

VAKIOT

- 3 **Pääkirjoitus**
Minna Latvala
- 4 **Elämäntarina**
Näkövammaisen judoka ja yrittäjä Jani Kallunki.
- 6 **Päättäjäkolumni**
Kelan pääjohtaja Elli Aaltonen.
- 41 **Väitös**
Tuomo Kokkonen.
- 42 **Tutkijakolumni**
Kelan yhteiskuntasuhteiden johtaja Olli Kangas.
- 43 **Joskus ennen**
Eva Biaudet.

Kelan kokoinen talo näyttää digitalisaatiosta kaikki sen puolet.

Lisää keskustelunaiheita
sosiaalivakuutus.fi

Heikoin lenkki?

Välillä kuulostaa siltä, että Kela on digitalisoinut palvelunsa väkisin. ”Ei minulla ole tietokonetta, enkä osaisi sellaista käyttääkään”, kertoo asiakas, jota on kehoitettu täydentämään hakemustaan asiointipalvelussa.

Ymmärrän häntä. Kela tarjoaa ihmisille elämisen perusturvaa. Moni Kelan etuus on sellainen, että työelämässä mukana oleva ei hae sitä. Missä eläkeläinen tai pitkäaikaistyötön olisi oppinut verkkoasiointinissa vaadittavat tietotekniset taidot, jos ne eivät kuulu hänen arkeensa? Jos ne ovat vieraita, pelottavia eivätkä kiinnostavia?

Ikä ei määritä tietotekniikan käyttäjiä. Moni yli 65-vuotias on aktiivisin mahdollinen tietotekniikan hyödyntäjä, kuten tämän numeron digitalisaatiota käsittelevässä jutussa todetaan. Toisaalta moni nuori jää tai jättäytyy digitaalisten palvelujen tavoittamattomiin.

Kelan kokoinen talo näyttää digitalisaatiosta kaikki sen puolet – myös nopeuden, tehokkuuden ja mahdollisuudet. Asiointipalveluun kirjaututtiin viime vuonna yli 14 milj. kertaa. Se tarkoittaa miljoonia siellä täytettyjä hakemuksia ja lähetettyjä liitteitä, kysytyjä kysymyksiä ja saatuja vastauksia. Miten tällaisen määrän etuuksia maksaisi paperin ja kynän avulla?

”Onnistui se ennenkin” ei muuten sitten auta meitä enää tänään. Emme saisi tätä järjestelmää pyörimään manuaalisesti. Osa hakemuksista ratkaistaan jo nyt automaattisesti, ja ihmisen katsoo vain koneiden perään.

Olen sitä mieltä, että jostain voisi myös karsia. Voisimme elää yksinkertaisemmin ja pienemmällä liekillä. Mutta kuka tekee sellaiset valinnat? Äänestäjät ovat yleensä valinneet enemmän kaikkea eikä ainakaan vähemmän sosiaaliturvaa.

Meidän on siis pakko yrittää pysyä kyydissä mukana. Itse asiassa Kelan strategisissa tavoitteissa talo mainitaan edelläkävijänä, kehittäjänä ja ylipäätään digitalisaation airuena. Teemme pakosta hyveen ja kuljemme edellä. Kehitämme järjestelmiä ja muotoilemme parempia digitaalisia palveluita.

Jos onnistumme vielä joskus kehittämään moitteettoman digitaalisen palvelun, meidän ei tarvitse maanitella yhtään vastahakoista asiakasta käyttämään sitä. Sellainen palvelu toimisi samalla logiikalla kuin asiakas: puhuisi samaa kieltä kuin asiakas ja tietäisi asiakkaan asioista enemmän kuin hän itse. Ihan vielä emme kuitenkaan ole tässä pisteessä, eikä digitaalisen palvelumuotoilu ole täydellistä. Tarjoamme kuitenkin hyviä digitaalisia palveluja, joiden rinnalla tarvitaan toimistojen ja puhelinvälitystä nyt ja tulevaisuudessa.

Digitaalistenkin palvelujemme avulla pistetään toimeen lakeja. Pääjohtaja **Elli Aaltonen** toteaa kolumnissaan, että digitalisaatio voi tuottaa Kelassa hyviä asioita, jos sen isäntä, sosiaaliturvalainsäädäntö, olisi yksinkertaisempi. Mitä monimutkaisempi laki, sen monimutkaisempi palvelu ja sen haavoittuvampi järjestelmä. Puhumattakaan ihmisen osasta siinä.

Minna Latvala
päätoimittaja

Digitaalisuus avaa uusia näköaloja

Sokea yrittäjä Jani Kallunki, 41, ei pärjäisi ilman digitaalisia palveluja eikä eläkettä, joka tasaa yrittäjän vaihtelevia tuloja.

Teksti Hanna Moilanen Kuva Aleksii Poutanen

Olen syntynyt Ruotsin Skövdessä, jonne vanhempani muuttivat Suomesta töiden perässä. Tulini peruskoulun jälkeen Suomeen opiskelemaan urheiluhierojaksi ja jäin tänne.

Olen ollut näkövammainen aina, vaikka en sanasta pidäkään. Kutsun itseäni mieluummin näkkäriksi tai, pilke silmäkulmassa, pimeäksi. Näen vain epämääräisiä hahmoja.

Aloitin painiharrastuksen 6-vuotiaana ja kilpailemisen vuotta myöhemmin. Siitä asti urheilu on ollut tärkeä osa elämääni. Suomeen muutettuani pelasin 10 vuotta maalipalloa. Toimme maajoukkueen kanssa Atlantasta paralympiakultaa.

2000-luvun alussa nykyinen seurani ja Näkövammaisten keskusliitto järjestivät judon kokeiluryhmän näkkäreille. Lähdin heti mukaan. Judo vei minut arvokisoihin ympäri maailmaa ja sain niistä yhteensä seitsemän mitalia. Kilpaurani päättyi vuoden 2014 lopussa loukkaantumiseen.

Urheilu on tuonut minulle kokemuksen siitä, että minut hyväksytään sellaisena kuin olen. Ympärilläni on ollut hyviä tyyppejä, jotka eivät ole kohdelleet minua näkövammaani vuoksi silkkihansikkain.

En voi sietää säälin kohteeksi joutumista. Olen heittänyt stand up -keikan, jossa tein pilaa omasta vammaisuudestani.

Yhteiskunta on rakennettu näkeville. Tar-

vitsen apua esimerkiksi postin lukemiseen ja kaupassa käyntiin. Jos jokin asia ei ole omalla paikallaan, en löydä sitä.

Sosiaalisten suhteiden luominen perustuu pitkälti katsekontaktiin. Kaverit ovat sanoneet, että minulta on mennyt monta silmäniskua ja pitkää katsetta ohi. Se joskus vähän harmittaa nyt, kun olen sinkku.

Tärkein apuvälineeni on valkoinen keppi. Saan lisäksi Vantaan kaupungilta kuljetuspalvelua, joka helpottaa töissä käymistä.

En selviäisi arjesta ilman erilaisia digitaalisia sovelluksia. Älypuhelimissa on puheohjelmia, jotka lukevat tekstiviestit ja kertovat, kuka soittaa. Tietokoneissa on ruudunluohjelmia, joiden avulla käytän esimerkiksi sähköpostia ja haen netistä tietoa.

Saan Kelasta työkyvyttömyyseläkettä sokeuden perusteella. Työskentelen silti hierojana ja haluan tehdä sitä jatkossakin. Eläke on tietynlainen perustulo, joka tasaa yrittäjän vaihtelevia tuloja. Kun tuloja on enemmän, verot leikkaavat eläkkeen pienemmäksi.

Otan elämän päivä kerrallaan. Haluan jatkaa toimintaani urheilun parissa ja antaa nuorille jotain omasta osaamisestani.

Vuoden alussa Urheilugaalassa saamani tunnustus urheilu-urasta kruunasi oman kilpaurani. Tuntui hyvältä, että joku muistaa meitä pimeitäkin tyyppejä. ¶

Kilpauransa lopettanut judoka
ja paralympiamitalisti Jani Kallunki
haluaa nyt jakaa taitotietoaan nuorille.

Kolme teesiä digitaalisesta sosiaaliturvasta

Säätelyn purkaminen vauhdittaa digitaalisuutta.

Törmäsin ensimmäisen kerran digi-sanaan vuonna 2009, kun olin tutustumassa valtionhallinnon SaDe-ohjelmaan. Ohjelma oli ensimmäinen valtakunnallinen valtion ja kuntien yhteinen sähköisten palvelujen kehittämissuunnitelma.

Ohjelman tavoitteet olivat samoja kuin digitalisaation edistämiseksi nyt. Tuotetaan palvelu asiakaslähtöisesti. Lisätään kustannustehokkuutta. Parannetaan laatua ja virheettömyyttä. Sujuvoitetaan palveluprosessia. Uusitaan ja lisätään osallistumisen muotoja. Annetaan mahdollisuus palautteen antamiseen vaivattomasti. Lisätään sosiaalista mediaa.

Juha Sipilän hallituskaudella digitalisaatiosta on tullut päätöksentekoa leimaava teema. Hallitus aikoo hallitusohjelman mukaan edistää digitalisaatiota purkamalla säätelyä. Tämä on tavoitteena Kelassakin.

Digitalisaatio parantaa tuottavuutta ja tekee palvelusta nopeampaa ja vuorovaikutteisempaa.

Mikäli pystymme yksinkertaistamaan sosiaaliturvaa lainsäädäntöä, pystymme tekemään sähköiset prosessit selkeämmiksi ja voimme reagoida asiakkaan elämäntilanteen muutoksiin nopeasti. Olemme kuitenkin laeista riippuvaisia. Digitalisointi voi edesauttaa yllämainittuja tavoitteita vain tiettyyn rajaan saakka, jos säätelyä ei pureta. Lain säädöksiä emme voi ohittaa.

Digitaalisuus on parhaimmillaan huomaamatonta, toimivaa ja arkista.

Digitaalisuutta on hyvä katsoa tavoitteiden lisäksi myös yksittäisen kansalaisen, sinun ja minun, näkökulmasta. Palvelujen on oltava houkuttelevia ja haluttavia käyttää.

Kelan Omakanta.fi-palvelun ansiosta minunkaan ei ole tarvinnut pitkään aikaan etsiä paperisia reseptejä. Näen omalta ruudultani, mitä lääkkeitä minulle on määrätty, mikä lääke on käyttämättä ja miten reseptin voi uusita.

Julkisen sektorin palvelujen digitaalisuudesta syntyy säästöjä vain, jos kansalaiset alkavat käyttää näitä palveluja.

Kelan verkossa asioi vuodessa yli 20 milj. kävijää. Hakemuksista yli 60 % tehdään verkossa. Kaikki tämä tapahtuu ilman odotusaikoja ja liikkumista paikasta toiseen.

Kelassa on ainutlaatuinen tietovarasto, jolla on valtava merkitys myös tulevan sote-ratkaisun kehittämisessä ja sosiaaliturvaa uudistamisessa. Kelan kokemus tietoaineistojen hyödyntämisessä on hyvä pohja valtakunnalliselle ICT-keskukselle, joka on osa suunniteltua maakunta- ja sote-uudistusta. Mitä saammekaan aikaiseksi, kun laitamme yhteen Kelan ja sairaanhoitopiirien tiedot sekä vaikkapa yksityisten ihmisten itse mittaamat terveystulokset!

Elli Aaltonen
Pääjohtaja, Kela

Verkkoasiointi monipuolistuu

Kelan digitaalista osaamista tarvitaan, kun valitaan sote-uudistukseen liittyviä tietojärjestelmiä.

1 Minkälainen on Kelan digitaalisten asiointipalvelujen tavoittavuus, yksikön päällikkö Sami Koponen Kelan kehittämispalveluista?

Kelan henkilöasiakkaiden asiointipalveluissa käytiin vuonna 2016 noin 14,4 milj. kertaa. Palvelujen tavoittavuutta ei ole erikseen tutkittu, mutta kaikista etuuksista haetaan verkossa jo 64 %.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että asiointipuheluja tuli viime vuonna 1,5 milj. ja paikallistoimistoissa käytiin noin 2 milj. kertaa. Kelan Omakanta-palveluun kirjaututtiin viime vuoden aikana 9,3 milj. kertaa. Omakannassa on sähköiset terveystiedot ja reseptit, ja niitä pääsee katsomaan kirjautumalla palveluun verkkopankkitunnuksilla, sähköisellä henkilökortilla tai mobiilivarmenteella. Omakannan työnantaja- ja kumppanipalvelussa käytiin 1,2 milj. kertaa.

2 Mihin suuntaan verkkopalveluja kehitetään?

Tavoitteena on uudistaa verkkopalveluja siten, että ne sulautuisivat toisiinsa asiakkaan elämäntilanteen mukaisesti. Kelan portaalissa olevat verkkopalvelut ovat nyt liian erillisiä. Tarkoituksena on rakentaa kokonaisuudesta sujuvampi ja paremmin palveleva käyttökokemus.

Asiakkaat toivovat verkkopalveluihin erityisesti mahdollisuutta asioida toisen puolesta. Tätä mahdollisuutta kehitämme osana uudistusta. Val-

tuutuksessa tulemme hyödyntämään Väestörekisterikeskuksen tietoja. Joudumme tässä yhteydessä miettimään, mitä tietoja voi asioitaessa näyttää. Esimerkkinä arkaluontoisista tiedoista voivat olla esimerkiksi lapselleen etuuksia hakevan vanhemman ex-puolison uuden kumppanin tulotiedot.

3 Minkälaisia mahdollisuuksia näet eri viranomaispalvelujen ja verkossa jo olevan tiedon yhdistämisessä?

Näen paljon mahdollisuuksia. Eri tietoja hyödynnetään palvelujen luomisessa jo nyt. Esimerkkinä tästä on vuonna 2019 avautuvan kansallisen tulorekisterin rakentaminen. Palkkojen ja etuuksien maksajat tulevat ilmoittamaan ajantasaiset palkkatiedot tulorekisteriin, josta niitä saavat käyttöönsä muun muassa Kela, kunnat, työttömyyskassat ja työeläkevakuuttajat. Näin etuuspäätökset voidaan tehdä ja maksaa joustavammin ja nopeammin. Olemassa olevaa tietoa hyödyntämällä voimme samalla vähentää asiointitarvetta.

4 Miten verkkopalvelujen kehittämiseen haetaan asiakasnäkökulmaa?

Olemme kutsuneet asiakkaita käyttämään verkkopalvelujen kehitysversioita ja teemme käytettävyytestauksia. Asiakkaiden näkökulmasta on tärkeää, että palvelut ovat päätelaiteriippumattomia ja käyttökokemus on sujuva. Kelan verkkopalveluista tulee meille pääsääntöisesti hyvää palautetta.

5 Minkälaiset valmiudet Kelalla on huolehtia esimerkiksi maakunta- ja sote-uudistukseen tarvittavista verkkopalveluista?

Kelassa verkkopalveluja ja tietojärjes-

telmiä on rakennettu pitkään ja meillä on myös erinomaiset taustajärjestelmät. Verkkopalvelun onnistuminen riippuu paljon taustajärjestelmistä ja niistä saatavasta tiedosta. Näistä asioista meillä on hyvä kokemus.

Johanna Hytönen

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

Vuonna 2019 avautuu kansallinen tulorekisteri, josta saadaan ajantasaiset palkkatiedot.

Sami Koponen
yksikön päällikkö
Kela

Digitalisaatio lunastaa lupaukset

Digitalisaatio voi pitkällä aikavälillä parantaa sosiaaliturvaa ja vähentää köyhyyttä.

Teksti Hanna Moilanen Kuvat JOKA/Museovirasto

Sosiaalietuuksien ja sosiaalialan asiointipalvelujen hyödyt näyttävät jääneen digitalisaatiota koskevassa keskustelussa sivuraiteelle. Etuusjärjestelmään ja etuuksien käsittelyyn on kuitenkin luvassa suuria muutoksia viimeistään silloin, kun etuuspäätöksiä aletaan tehdä automatisoidusti tietokoneohjelmien avulla.

Kansanedustaja **Anna Kontula**lle digitalisaatio lupaa aiempaa helpompaa sosiaaliturvan hakuprosessia. Hakijoiden ei järjestelmien notkistuessa tarvitse enää välttämättä toimittaa lukuisia liitteitä, jos taustatiedot saadaan poimittua automaattisesti eri viranomaisten järjestelmistä.

Kontula näkee digitalisaation suurimpana uhkana sosiaaliturvaan liitty-

vien sanktioiden automatisoimisen. Se vähentää hakijakohtaisen harkinnan mahdollisuutta.

”Tapasin hiljattain ihmisen, joka ei mielenterveysongelmiensa takia pystynyt juoksemaan työvoimatoimistossa niin usein kuin olisi pitänyt. Sen seurauksen hänen toimeentulotukeaan leikattiin. Ei paniikkihäiriötä paranneta toimeentuloa leikkaamalla”, Kontula havainnollistaa.

Toimeentulotukea voidaan leikata 20–40 % tietyin edellytyksin esimerkiksi silloin, jos hakija jättää väliin työvoimatoimistoon sovitut tapaamiset.

Kontula kertoo myös nuoresta miehestä, joka käännytettiin pois työ- ja elinkeinotoimistosta. Hän oli mennyt ilmoittautumaan työttömäksi ku-

Satakunnan silta ja
Finlaysonin tehdas
Tampereella.

ten aina ennenkin, mutta ilmoitus oli siirretty hoidettavaksi sähköisesti tai puhelimitse. Mies ei kuitenkaan ymmärtänyt saamaansa ohjeistusta.

”Asia selvisi, mutta työttömyys-turva oli siihen mennessä jo jäädytetty. Sanktion purkaminen edellytti tässä tapauksessa valitusprosessia henkilöltä, jolle muutostilanteiden hahmottaminen on hankalaa”, Kontula sanoo.

Automatisointi nopeuttaa

Tulevaisuudentutkimuksen professori **Markku Wilenius** muistuttaa, että digitalisaatio on avannut edellytykset vuorovaikutukselle.

”Vuorovaikutus jalostaa. Olemme tottuneet asiantuntijakulttuuriin, jossa ihmiset ovat enemmän tiedon tuottajia kuin sen vastaanottajia. Digitalisaatio pistää meidät miettimään, miten kuuntelemme toista osapuolta?” Wilenius pohtii.

Viime vuosikymmenet ovat olleet vuorovaikutuksen kasvun aikaa. Nyt on aika jalostaa sen laatua.

”Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa teemme edelleen asioita väärään aikaan. Yleensä liian myöhään”, Wilenius sanoo.

Hän muistuttaa, että osa vakuutusyhtiöiden korvauspäätöksistä tehdään lähes täysin automaattisesti. Vahinkoilmoitus käsitellään henkilökohtaisesti vain, jos tietyt kriteerit täyttyvät.

Tätä ajattelumallia voisi Wileniuksen mukaan soveltaa sosiaaliturvaan ja muihin viranomaispäätöksiin.

”Meillä voi kestää 9 kuukautta ennen kuin järjestelmästä saadaan ulos päätös turvapaikasta. Se osoittaa järjestelmän toimivan äärettömän tehotomasti”, hän kuvailee.

Ymmärrys ei synny komiteatyönä

Järjestelmissä on nyt tietoa enemmän kuin koskaan ennen, ja sitä voitaisiin hyödyntää tehokkaasti. Tekoälyä käytävistä sovelluksista odotetaan apua tietomassan hallintaan ja käyttöön.

Järjestelmiin luodaan älykkäitä algoritmeja, jotka yhdistelevät olemassa olevaa tietoa ja tulkitsevat sitä.

”Tarvitsemme helppoja tapoja etsiä vastausta ongelmiin niin, että meidän ei itse tarvitse olla aiheen asiantuntijoita”, sanoo Tekesin hyvinvointi- ja terveysjohtaja **Anssi Pulkkinen**.

Pulkkinen mukaan asiointipalveluun tarvitaan malleja, joissa tekoäly yhdistelee tietoa ja alkaa etsiä ratkaisuja sen pohjalta.

”Järjestelmässä on paljon vastauksia, mutta nyt ne ovat vaikeasti löydettävissä”, Pulkkinen muistuttaa.

Kone voi hahmottaa esimerkiksi työttömäksi jääneen ihmisen tilannetta jatkokysymyksillä. Tiedätkö, milloin uusi työ on alkamassa? Oletko kiinnostunut koulutuksesta? Haetko työttömyysetuutta?

Vastausten perusteella kysyjälle kootaan automaattisesti oleellista tietoa.

Ikäihmisille omia ratkaisuja

Oma pulmansa on, että viranomaisasiointia helpottavia laitteita ei ole tehty ikääntyneitä tai erityisryhmiä ajatellen. Hallitusammattilainen ja asiantuntija **Esko Aho** on havainnut, miten alkumetreillä asiassa ollaan.

Aho oli viime syksynä järjestämässä ikääntyneiden digitaalista osaamista ja tarpeita käsitellyttä Digital Silver -tapahtumaa.

”Toivoisin näkeväni enemmän ikäihmisten tarpeista nousevia ratkaisuja. Nyt puhutaan lähinnä siitä, miten standardituotteet saadaan muokattua ikäihmisille sopiviksi”, Aho kertoo.

Kone hahmottaa työttömän tilannetta. Kiinnostaako koulutus? Haetko etuutta?

Kissa ilahduttamassa virkailijaa postin tiskillä Naantalissa.

KUVA: PEKKA KYTTINEN

Valtion käsivälitteinen
puhelinkeskus.

KUVA: LAURI SORVOJA

Ahon mukaan kyse on myös koulu-
tuksellisesta haasteesta.

”Meillä ymmärretään laitteiden tek-
nologiaa, mutta palveluarkkitehtuuria
ei ymmärretä yhtä hyvin”, Aho arvioi.

”Tarvitsemme ihmisiä, jotka pys-
tyvät ymmärtämään erilaisia asioita ja
yhdistämään niitä toisiinsa. Tällainen
ymmärrys ei synny komiteatyönä.”

Digitaalinen palvelu on yhä henkilökohtaisempaa

Jos digitalisaatio on vuorovaikutusta,
miten sen laatua voidaan parantaa?

”Digitalisaatio on vain työväline.
Tavoitteena pitää olla palvelun tuotta-
minen asiakkaalle aiempaa paremmin
ja helpommin”, linjaa johtava asian-
tuntija **Tuula Tiihonen** Sitrasta.

Tiihoselle digitalisaatio tarkoit-
taa ennen kaikkea toimintatapojen
muutosta. Se käynnistyy asiakkaiden
ja ammattilaisten kuuntelemisella ja
heidän tarpeidensa tunnistamisella.
Digitaalisen palvelun pitäisi aina kor-
vata jokin aiemmista palveluista tai
helpottaa niiden sujuvuutta.

”Ei riitä, että otetaan käyttöön digi-
taalinen prosessi ja kaikki muu pysyy
samana”, Tiihonen muistuttaa.

Digitalisaation seuraava aalto yllättää.

Digitaalisuus voi kuitenkin myös
olla työntövoima, joka saa miettimään
palveluprosesseja uusiksi.

Veropalvelu on hyvä esimerkki on-
nistuneesta palveluprosessin uudista-
misesta. Ennen jonotettiin toimistois-
sa. Nyt lähes kaikki hoituu digitaali-
sesti verkossa.

Enää veroviranomainen ei myös-
kään sanele kansalaiselle, mitä teh-
dään vaan avaa dialogin tekemällä ve-
roehdotuksen.

Myös Tiihonen ehdottaa palvelujen
henkilökohtaistamista. Esimerkiksi
monelle vanhukselle televisio on lai-
te, jota osataan käyttää omassa arjessa.

”Voisiko television kautta hoitaa
jatkoksa kaikki keskeiset asiat pank-
ki- ja vakuutusasioista etuusasioihin ja
julkisiin palveluihin?” hän kysyy.

Kone on usein ihmistä luotettavampi

Palveluprosesseja uudistetaan parhail-
laan 14 kunnan tai sairaanhoitopiirin
voimin valtakunnallisessa Omahoito ja
digitaaliset arvopalvelut -hankkeessa
(ODA). Se kuuluu valtioneuvoston kär-
kihankkeisiin.

”Kysymys on toiminnallisesta muu-
toksesta, jossa asiakas laitetaan kes-
kiöön. Samanaikaisesti kustannukset
kevenevät sekä laatu, saatavuus ja asia-
kaskokemus paranevat”, linjaa projek-
tipäällikkö **Hanna Nordlund**.

Hankkeeseen on valittu yhteensä
40 erilaista asiakasprosessia. Palvelut
vaihtelevat pitkäaikaistyöttömien pal-
veluista vanhusten palveluihin. Ensimmäiset
uudistetaan prosessit Lean-johtamis-
filosofian mukaisesti. Leanin tarkoi-
tuksena on prosessien sujuvoittami-
nen.

”Sähköiset palvelut tuodaan mukaan
vasta sen jälkeen”, Nordlund tiivistää.

Sovelluskehitys on käynnistetty
vuoden alkupuolella. Palvelukokonai-
suudet valmistuvat tämän vuoden ai-
kana.

”Prosesseihin sisältyy asiakkaan
näkökulmasta valtavasti turhia käyn-

tejä, joissa asiakas joutuu selittämään
tilannettaan eri ammattilaisille yhä
uudestaan. Asiakkaat pyöriivät useissa
erilaisissa prosesseissa, joilla ei vält-
tämättä ole kosketuspintaa toisiinsa”,
Nordlund sanoo.

Yleisimmät ennakkoluulot liittyvät
Nordlundin mukaan siihen, että ikäih-
miset eivät pysty käyttämään sähköi-
siä palveluja. Silti useissa kaupungeis-
sa nimenomaan yli 65-vuotiaat ovat
olleet aktiivisin käyttäjäryhmä.

”Toinen ennakkoluulo on se, että
ammattilainen on aina luotettavampi
kuin kone. Kuitenkin nykyisissä pro-
sesseissa on hirveästi variaatiota, kun
jokainen ammattilainen tekee vähän
omalla tavallaan. Asiakkaiden yhden-
vertainen kohtelu ei toteudu”, Nord-
lund muistuttaa.

Purkaako digitalisaatio byrokratian?

Perustoimeentulotuen siirtyminen
Kelan vastuulle oli vuodenvaiheessa
2017 yksi digitalisaation onnistumi-
sen testeistä.

”Olemme positiivisesti yllättyneitä.
Noin 55-60 % hakemuksista on tul-
lut verkossa”, kertoo Kelan johtaja
Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma.

Luvut vastaavat yleistä tasoa, jolla
etuuksia haetaan Kelasta sähköisesti.
Opintotukihakemuksista yli 80 % tulee
sähköisesti. Kiinnostavaa on se, että
myöskään nuoremmissa ikäluokissa
kaikki eivät halua tai osaa hyödyntää
sähköisiä palvelukanavia.

Mäki-Lohiluoma arvioi, että digita-
lisaation seuraava aalto yllättää. Par-
haillaan perustetaan kansallista tulo-
rekisteriä, jossa kansalaisten tulotie-
dot ovat reaaliaikaisesti ajan tasalla.
Kun se muutaman vuoden kuluttua on
toiminnassa, ei hakijoiden enää tarvitse
toimittaa esimerkiksi palkkatietoja
Kelaan. Monia tietoja voidaan hakea ja
yhdistää erilaisista taustarekistereistä
vielä nykyistä paremmin.

”Ohjelmarobotiikan ja tekoälyn an-
siosta pystytään toimimaan nopeam-

min. Tulevaisuudessa etuus päätös voi tulla jo haettaessa”, Mäki-Lohiluoma visioi.

Kaikkia prosesseja ei kuitenkaan automatisoida. Mäki-Lohiluoma ei al-lekirjoita kansanedustaja Anna Kontulan huolta sosiaaliturvan sanktioiden lisääntymisestä.

”Toimeentulotuen perusosan alen-tamista ei ole automatisoitu Kelassa. Olemme yhteydessä kuntiin ja siellä tiedossa olevat asiat vaikuttavat edel-leen päätöksiin”, Mäki-Lohiluoma painottaa.

Valtionhallinnossa kehitetään par-haillaan sähköistä postilaatikkoa, jon-ka on tarkoitus olla vuodesta 2018 läh-tien ensisijainen viestintäpalvelu val-tion ja kansalaisten välillä. Samaan sähköiseen postilaatikkoon tupsahta-vat jatkossa niin Kelan kuin verotta-jankin kirjeet.

Kela ja Verohallinto käyttävät pa-peripostiin toistaiseksi yhteensä lähes 25 milj. euroa vuosittain. Kela postit-taa nykyisin 70 000 kirjettä päivässä. Tulevaisuudessa määrä putoaa mur-to-osaan.

”Jokaisella pitää siitä huolimatta olla oikeus myös paperiversioon sitä halutessaan. Palvelun on myös oltava jatkossakin henkilökohtaista heille, jotka eivät syystä tai toisesta voi hyö-dyntää digitaalisia kanavia”, Mäki-Lohiluoma lisää.

Järjestelmät kehittyvät

Vaikka sosiaaliturvan digitalisaatio nä-kyy vähemmän julkisuudessa, etuus-järjestelmän piirissä on merkittävää digitaalista osaamista.

”Meillä on toimivat laskutusjärjes-telmät keskeisten terveyspalvelujen tuottajien kanssa. Siihen olisi helppoa lisätä raportointityökaluja tai muuten täydentää ohjelmistoja valinnanva-pausjärjestelmän tueksi”, Mäki-Lo-hiluoma summaa.

Järjestelmien taustalla on Kelan hallinnoima sairausvakuutuskorvaus-järjestelmä, josta on korvattu osa kan-

salaisten yksityislääkäri- ja hammas-lääkärikäynneistä.

Kelassa on myös tiedot käytännössä kaikista suomalaisista. Kansallista ter-veysarkistoa Kantaa kehitetään koko ajan. Se olisi yksi mahdollisuus sosi-aali- ja terveyspalvelu-uudistuksen eli sote-uudistuksen ICT-ratkaisuksi.

”Eivät ihmiset halua kytkeytyä ko-ivin moneen julkisen sektorin järjestel-mään. Me Kelassa olemme mielelläm-me mukana rakentamassa parempia sosiaali- ja terveyspalveluja hyödyn-täen nykyydigitalisaation mahdolli-suuksia yhdessä maakuntien kanssa”, Mäki-Lohiluoma muistuttaa.

Digitalisaatio vähentää köyhyttä

Kansanedustaja Anna Kontulan mu-kaan digitalisaatio voi vähentää myös toimeentulon epävarmuutta.

”Suomen sosiaaliturvan tasossa on isoja ongelmia ja järjestelmässä saattaa olla kannustinloukkujakin. Ehdotto-masti isoin ongelma on kuitenkin so-siaaliturvabyrokratia”, Kontula sanoo.

Kontulan mukaan tukea tarvitsevat ihmiset eivät enää luota siihen, että sosiaaliturvajärjestelmä toimii heidän edukseen. Monilla on ikäviä kokemuk-sia systeemien monimutkaisuudesta ja tehdyistä virheistä.

”Jos digitalisaatio pystyy vähentä-mään sosiaaliturvan hakemisen ja su-juvan saamisen ongelmia, se vähentää samalla köyhyyden ongelmaa. Silloin ihmisillä on paremmat mahdollisuu-det suunnitella elämänsä pidemmälle tai olla parempia vanhempia”, Kontu-la pohtii.

”Sosiaalipolitiikan ydinkysymyksiin on mahdollista vaikuttaa byrokratiaa karsimalla. Siksi digitaalisuus ei ole turha kysymys vaan politiikan ydin-kysymys.” [1](#)

Sähköisestä postilaatikosta tulee suora väylä valtion ja kansalaisten välille.

”Sosiaaliturvan kevytuudistus ei riitä”

Onnistuneet sosiaaliset innovaatiot voivat parhaimmillaan luoda maailmanlaajuista hyvinvointia. Sopisiko Suomeen sosiaalinen laina, perustulo vai sijoitustili kaikille kansalaisille?

Teksti Tarja Kivimäki Kuvitus Kati Närhi

Itsenäistyessään Suomi oli sosiaalisten innovaatioiden kärkimaita. Peruskoulua, ilmaista kouluruokaa ja äitiyspakkausta ihmetellään edelleen maailmalla. Mutta onko Suomi edelleen sosiaalisen innovoinnin edelläkävijä?

”En usko, ja epäilen, että se on koskaan ollutkaan”, sanoo toiminnanjohtaja **Heikki Pursiainen** ajatuspaja Liberasta.

”Innovaatio ei ole sitä, että keksitään uusi tukimuoto. Pitää myös miettiä, mitkä uudistusten kannustin- ja tulonjakovaikutukset ovat. Suomessa on etuuksia järjetön määrä, sekä yleisiä että harkinnanvaraisia. Järjestelmä on monimutkainen ja synnyttää kannustinloukkuja”, hän kuvailee.

Pursiaisen mielestä hyvä sosiaalinen uudistus takaa sen, että ihmiset voivat omilla päätöksillään parantaa elämäänsä. Sosiaaliturvan pitää hänen mielestään olla sellainen, että se jättää vastuun itsestä niille, jotka pärjäävät itse.

Demokratiassa maltetaan kuitenkin usein tehdä vain pieniä muutoksia kerrallaan.

”Pitäisi uskaltaa ottaa riski ja uudistaa järjestelmä kokonaisuutena. Jos innovaatio tehdään kevytversiona, miikään ei muutu”, sanoo Pursiainen.

Innovaatio säästää kustannuksissa

Uudistumiskyky ja innovointi ovat nopeasti muuttuvassa maailmassa elin-

tärkeitä niin yksilölle kuin yhteiskunnalle. Sosiaaliset innovaatiot kulkevat käsi kädessä taloudellisen kilpailukyvyn kanssa.

”Sosiaalinen innovaatio on uudellinen tapa ajatella ja tehdä asioita siten, että se edesauttaa ihmisten toimeentuloa tai tekee elämästä turvallisempaa, helpompaa ja parempaa”, määrittelee Kelan yhteiskuntasuhteiden johtaja **Olli Kangas**.

”Innovaatioon liitetään usein myös tehokkuus ja kustannussäästöt”, hän jatkaa.

Sosiaalivakuutus on hänestä erinomainen esimerkki sosiaalisesta innovaatiosta. Vakuutuksessa kerätään varoja, joista maksetaan korvauksia tar-

vitseville. Kertyneitä varoja käytetään investointeihin.

”Oli myös nerokas idea kytkeä äitiyspakkaus neuvolassa käyntiin – sen avulla saatiin kaikki naiset terveystarkastusten ja neuvonnan piiriin”, toteaa Kangas.

Sosiaaliset innovaatiot ovat Suomessakin edistäneet talouden kasvua. Esimerkiksi työeläkerahastoja on vuosikymmenten aikana käytetty maan teollistamiseen.

Sosiaalisten innovaatioiden kauaskantoiset vaikutukset eivät rajoitu kansantalouteen vaan ovat hyvin merkityksellisiä myös yhteiskunnan pysyvyyden kannalta. Jos ihmisillä ei ole rahaa ruokaan, syntyy levottomuuksia ja luottamus valtaapitäviin heikkenee.

Hyppy tuntemattomaan

Sosiaaliturvan uudistamisen tekee haastavaksi se, että sen pitäisi samaan aikaan olla sekä työhön ja omatoimisuuteen kannustava että riittävä.

Innovaatioiden onnistuminen selviää usein vasta vuosien kuluessa.

”Emme esimerkiksi tiedä, mitä tapahtuu sote-uudistuksen tultua voimaan. Onko kyseessä hieno innovaatio vai katastrofi?” pohtii Kangas.

Sosiaalisia innovaatioita on meillä harvoin varsinaisesti testattu. Erilaisia tutkimuksellisia asetelmia on kuitenkin luotu aloittamalla uudistukset eri aikoihin eri puolilla maata, kuten peruskoulu-uudistuksessa.

”Ja nythän Yhdysvalloissa alkaa ’testi’ siitä, miten käy, kun Obamacare romutetaan. Nähdään, mitä tapahtuu kun 20 milj. ihmistä jää ilman sairausvakuutusta”, Kangas kommentoi.

Sosiaalisilta
innovaatioilta
vaaditaan myös
tuottoja.

Lainaa sosiaalisin perustein?

Sosiaaliin innovaatioihin erikoistuneen Social Business Internationalin toimitusjohtaja **Anne Bland** kehottaa etsimään suomalaisen sosiaaliturvan uudistamiseen kansainvälisiä esimerkkejä. Blandin yritys on erikoistunut yhteiskunnallisten yritysten liiketoiminnan mallintamiseen.

”Yhteiskunnallisen yrityksen konsepti on itsessään sosiaalinen innovaatio. Erityisesti julkisten palvelujen ulkoistamisessa ja yhtiöittämisessä yhteiskunnallisuus on eettinen valinta. Olisiko esimerkiksi fiksumpaa ja vähemmän riskialtista sijoittaa työeläkerahat yhteiskunnallisiin perustein, kuten esimerkiksi Norjan valtion eläkerahasto tekee”, hän sanoo.

Bland uskoo yhteiskunnallisten yritysten ja osuuskuntien pelastavan myös julkiset palvelut. Niiden tavoitteena ei ole voiton maksimointi, vaikka toiminta tehostuu liiketalousosaamisen ansiosta. Yhteiskunnallinen yritys voi olla esimerkiksi palveluyritys, joka syntyy, kun palveluja ulkoistetaan.

Kehittyvissä Afrikan ja Intian maissa on saatu taloudelle lisäpotkua mikrorahoituksella. Lainarahaa voidaan kerätä esimerkiksi joukkorahoituksella, ja myönnettävät lainat ovat pieniä. Hakija voi saada vaikkapa velaksi vuohen tai lainan ompelukoneeseen. Lainansaaaja pystyy tämän avulla käynnistämään yritystoiminnan. Pienet hankkeet voivat tehdä paikallisen tason ihmeitä ja jopa työllistää kokonaisen kylän.

Sosiaalista lainoitusta harjoittaa Suomessa esimerkiksi Takuusäätiö, joka antaa velkavaikeuksiin joutuneille sosiaalisin perustein lainaa velkojen maksamiseen. Matalakorkoisen lainan tarkoituksena on maksaa kerralla pois useita, yleensä korkeakorkoisia kulusluottoja. Vastaavia lainoja voitaisiin kenties antaa myös yritystoimintaan.

Perustulosta pelastaja?

Suomessa käynnistyi vuoden alusta perustulokokeilu, jossa on mukana

2 000 satunnaisesti valittua työtöntä eri puolilta Suomea. Kokeilulla halutaan selvittää, vähentääkö ilmainen raha työhaluja vai lisääkö se motivaatiota työllistyä, kun perustuloa menettämättä voi ansaita lisää.

Perustulo on raha, joka maksetaan kaikille vastikkeetta ja automaattisesti. Sitä ei menetä, vaikka saisi muitakin tuloja. Perustulo voisi auttaa myös ptkätyöläisiä ja yksinyrittäjiä, jotka putoavat nyt helposti turvaverkkojen ulkopuolelle. Pienituloisille se on kannustin lisätulojen hankkimiseen. Perustuloa ei ole toistaiseksi vakituksessa käytössä missään maassa.

Perustulo on matemaattisesti sama kuin negatiivinen tulovero. Se tarkoittaa, että määritellään tietty verotettava tulon alaraja ja vain rajan ylittävistä tuloista maksetaan veroja. Jos tulot jäävät rajan alle, saa yhteiskunnalta automaattisesti tulotukea eli negatiivista veroa.

Perustulon koeasetelma poikkeaa paljon asiantuntijatyöryhmän esittämästä. Mukana piti olla myös itsensä työllistäjiä, pienituloisia ja ptkätyöläisiä. Raha ei tähän riittänyt, ja joku ryhmä piti valita. Tarkoituksena oli alun perin kokeilla myös eritasoisia perustuloja ja veromalleja, mutta verotustakaan ei saatu mukaan kokeiluun.

Bland toteaa, että perustulo on hänen mielestään erinomainen keino työllisyysasteen nostamiseksi.

”Perustulo voi parhaimmillaan mahdollistaa yrittämisen, opiskelun, sosiaaliturvan ja työllistymisen yhdistämisen joustavasti, ilman pelkoa perustoimeentulon menettämisestä”, hän jatkaa.

Myös hänen mielestään perustulokokeilun olisi pitänyt olla laajempi. Kokeilulla ei silti koskaan voida täysin selvittää, millaisia vaikutukset todellisuudessa ovat.

Blandin mukaan pitäisi lisäksi tutkia, miten ihmisen ja hänen lähipiirinsä elämä muuttuu innovaation myötä. Lisääkö perustulo esimerkiksi fyysistä ja psyykkistä terveyttä? Tämä taas vai-

uttaa yhteiskunnalle koituiin sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksiin.

”Näiden tutkimiseen on käytettyvissä helpokäyttöisiä ja kohtuuhintaisia menetelmiä”, hän sanoo.

Perustuloa kokeiltu kansainvälisestikin

Perustuloa on kokeiltu Suomen lisäksi muuallakin. Yhdysvalloissa tehtiin alueellisia perustulokokeiluja vuosina 1968–1980.

New Jerseyssä ja Ruralissa järjestetyissä kokeissa palkkatulot näyttivät perustulon seurauksena yllättäen laskevan ja perheenäitien työllisyys väheni merkittävästi. Tulosten luotettavuus on kuitenkin kyseenalaistettu muun muassa pienten otosten ja tulojen aliraportoinnin vuoksi. Seattlessa 1970-luvun alun laman arveltiin väärinä kokeen tuloksia.

Paikallisissa kokeiluissa on Kankaan mukaan tiettyjä ongelmia. Jos paikkakunnalle esimerkiksi tulee koeaikana suuri työllistäjä tai paikallinen tehdas

lopettaa toimintansa, on vaikeaa päätellä syy-seuraussuhteita.

Kanadassa perustuloa kokeiltiin Dauphinin kaupungissa 1970-luvulla. Mukana olivat kaikki 10 000 asukasta. Kokeen tulokset jäivät lopulta selvittämättä poliittisten erimielisyyksien takia.

Intiassa Madhya Pradeshin osavaltiossa kokeiltiin perustuloa 2010–2013. Perustulolla oli lukuisia suotuisia vaikutuksia. Sitä saaneet työllistyivät paremmin tai ryhtyivät yrittäjiksi huomattavasti todennäköisemmin kuin verrokkit.

Valtiolta 20 000 euron sijoitus jokaiselle?

Perustuloa on kokeiltu myös Keniassa. Nyt perustulokokeiluja on suunnitteilla ainakin Kanadan Ontariossa ja Kaliforniassa. Hollannissa niitä on parhaillaan käynnissä eräissä kaupungeissa. Alaskassa ja Iranissa maksetaan perustuloa muistuttavaa tulonsiirtoa, joka perustuu öljytuloihin. [1](#)

Sosiaalinen tili lisää omaehtoisuutta

Kansanedustaja **Elina Lepomäki** on kehittänyt Suomessa perustuloa mukaillevan perustili-idean. Sitä esitellään Liberan julkaisussa, joka ilmestyi loppuvuodesta 2013. Kirjoittajien **Paul Lillrankin**, **Marko Hamilon** ja **Lepomäen** mukaan perustili ”kannustaa jokaista työkykyistä ottamaan taloutensa omiin käsiinsä.”

Perustilin periaatteiden mukaan työkykyiset ja -ikäiset saisivat valtiolta pääomana 20 000 euroa. Tiliä voisi käyttää ja nostaa sieltä rahaa tarvittaessa. Se mahdollistaisi perustoimeentulon tiukoissa elämäntilanteissa sekä joustavan työn vastaanottamisen.

Tiillä pidettäisiin kirjaa maksetuista maksuista ja vastaanotetuista etuuksista. Jos tilin saldo ei riittäisi, valtio lainaisi tarvittavan määrän. Perustili olisi miinuksella, jos henkilö olisi nostanut yhteiskunnan lainaamia varoja enemmän kuin olisi maksanut. Vasta tässä vaiheessa yhteiskunnan sosiaalitoimi tulisi kuvaan mukaan.

Jos tilin pääoma olisi positiivinen elinkaaren lopulla, henkilö saisi summan itselleen. Negatiivinen saldo annettaisiin anteeksi.

”Perustili ei kysy, syyllistä tai peri takaisin”, kuvaavat kirjoittajat. Perustili vastaisi tekijöiden mukaan paremmin työelämän haasteisiin kuin nykyinen sosiaaliturva ja huomioisi pätkätuloilaisen ja yksinyrittäjän vaihtelevat tilanteet. Perustili ei kuitenkaan kannustaisi jäämään tukien varaan.

”Samanlaista sovellusta ei tietääkseni ole missään päin maailmaa”, toteaa Aalto-yliopiston tuotantotalouden professori Paul Lillrank, yksi perustilin kehittäjistä.

Innovaatio sai kuitenkin laimean vastaanoton.

”Ajatus on aika radikaali, koska se antaa ihmisten itse vaikuttaa omalla

toiminnallaan. Tämä ei sovi hyvinvointivaltion maailmankuvaan, joka perustuu pääasiassa vastikkeettomiin tukiaisiin”, Lillrank väittää.

Chilessä on jo käytössä hieman perustiliä muistuttava työttömyys- ja eläketili. Ihmiset säästävät henkilökohtaiselle tilille rahaa, jota käytetään oman sosiaaliturvaan. Eläke riippuu vakuutetun maksamista maksuista ja sijoitustuotoista. Vain noin puolet chileläisistä maksaa eläkemaksuja säännöllisesti.

Singaporessa kansalaisilla on jo pitkään ollut Medisave-tili, joka on tarkoitettu terveystalustien kättämiseen. Jokaisen henkilön hoitotilille maksetaan tietty prosentti palkasta. Tältä tililtä kansalaiset maksavat hoitokulunsa. Valtio kuitenkin määrää hoitojen hinnat. Katastrofivakuutus otetaan käyttöön, jos ihminen sairastuu vakavasti ja tarvitsee kalliita hoitoja.

Singaporen valtio maksaa terveydenhuollosta neljänneksen ja työntekijät ja työnantajat maksavat loput. Yksityinen ja julkinen terveydenhuolto kilpailevat keskenään, mikä pitää kummankin hintoja kurissa. Terveystalustien osuus bruttokansantuotteesta Suomessa ne ovat nyt 8,2 % ja Yhdysvalloissa 16 %. Singaporen mallista on julkaistu useampia tutkimuksia, ja se on todettu hyvin toimivaksi.

”Ihminen voi itse arvioida, miten paljon mistäkin palvelusta kannattaa maksaa”, toteaa Paul Lillrank.

Mallia ei ole sovellettu muualla, ja sen käyttöönotto vaatisikin aikamoista kurinalaisuutta.

”Singapore on tiukasti johdettu, pienehkö kaupunkivaltio. Maahan ei ole koskaan haluttukaan eurooppalaista hyvinvointimallia, joka valtion perustajan **Lee Kuan Yewin** mukaan houkuttelee laiskuuteen ja piittaamattomuuteen”, Lillrank kuvailee.

”Vaippoja ei pitäisi joutua ostamaan opintolainalla”

Yli 60 % perheellisistä opiskelijoista elää köyhyysrajan alapuolella. Kuka välittää opiskelijasta, Suomen ylioppilaskuntien liiton hallituksen jäsen Jani Sillanpää?

Teksti Laura Kosonen Kuva Aleksii Poutanen

Tällä hallituskaudella opintojen tukemisesta leikataan 112 milj. euroa. Korkeakouluopiskelijoiden opintoraha pienenee runsaasta 300 eurosta noin 250 euroon kuukaudessa.

Jani Sillanpää: Nykyinen hallitus on leikannut opiskelijoiden etuuksia historiallisen paljon. Hankalimmassa asemassa ovat perheelliset opiskelijat. Yli 60 % heistä elää köyhyysrajan alapuolella. Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa perheellistymistä ei oteta huomioon opintotukijärjestelmässä.

Vastedes korkeakouluopiskelijat ja toisen asteen opiskelijat saavat saman verran opintorahaa.

Jani Sillanpää: Uudistuksesta puhutaan tasa-arvoistamisena, mutta sitä se ei ole. Toisen asteen opiskelijat saavat ilmaisen kouluruuan, kun taas korkeakouluopiskelijat maksavat lounaastaan Kelan ateriatuesta ylijäävän osuuden itse. On mahdollista, että opiskelijat alkavat käydä entistä enemmän töissä opiskelujen ohella. Se viivästyttää valmistumista. Hyvää uudistuksessa on se, että vanhempien tulot eivät enää vaikuta täysi-ikäisen toisen asteen opiskelijan opintorahaan.

Noin 40 % nostaa opintolainaa

Opintotukea on viime vuosina muutettu entistä lainapainotteisemmaksi. Ensi elokuussa tavallisimman opintolainan valtiontakaus kuukautta koh-

den nousee 450 eurosta 600 euroon. Opintolainan käyttämistä helpotetaan lisäksi siten, että myös toisen asteen opiskelijat voivat nostaa kerralla koko lukukauden opintolainansa aivan kuten korkeakouluopiskelijat.

Jani Sillanpää: Opintotuki on opiskelijoiden sosiaaliturvaa, eikä sosiaaliturvan pitäisi perustua lainanottoon. Lainapainotteisuus lisää eriarvoisuutta. Köyhempien perheiden lapset eivät saa opiskeluun tukea vanhemmiltaan eivätkä välttämättä uskalla nostaa myöskään opintolainaa. Myös työllisyysnäköymät vaikuttavat halukkuuteen ottaa opintolainaa: lääkäriopiskelija ehkä uskaltaa nostaa lainaa herkemmin kuin taideopiskelija. Nykyisin noin 40 % opiskelijoista nostaa opintolainaa jossakin vaiheessa opintojaan.

Uudistuksen jälkeen maksuhäiriömerkintä ei enää estä opintolainan valtiontakauksen saamista.

Jani Sillanpää: On vastuutonta ja hyvän luotonantotavan vastaista, että harkintavastuu siirtyy pankeille. Vaarana on, että velkaantuneet ihmiset joutuvat nostamaan opintolainaa perintäkuluja maksamiseksi.

Opiskelijat yleiselle asumistuelle

Lähes kaikki opiskelijat siirtyvät yleisen asumistuen piiriin ja asumislisän maksaminen päättyy. Asumistuen saamiseen vaikuttavat omien tulojen lisäksi

si samassa taloudessa asuvan puolison tulot.

Jani Sillanpää: Uudistuksessa asumisen tuki kohdentuu niille, jotka ovat eniten sen tarpeessa. Noin 130 000 opiskelijan tuki säilyy samana tai kasvaa. Noin 60 000 opiskelijan tuki heikenee tai lakkaa kokonaan. Kalliiden vuokrien alueilla asuvat pienituloiset opiskelijat hyötyvät eniten. Pääkaupunkiseudulla yksin asuva opiskelija, joka maksaa vuokraa 800 euroa kuukaudessa, saa asumistukea kuukaudessa jopa pari sataa enemmän.

Mikä olisi oikeudenmukaisin tapa tukea opiskelua?

Jani Sillanpää: Pitkällä tähtäimellä oikeudenmukaisin on perustulo. Tavoitteena pitäisi olla täyspäiväisen opiskelun mahdollistaminen sosiaaliturvalla. [1](#)

Jani Sillanpää

- 24-vuotias teekkari Tampereelta, asuu tällä hetkellä Helsingissä.
- Suomen ylioppilaskuntien liiton hallituksen jäsen, vastuualueenaan toimeentulo, asuminen, ympäristö ja kuntavaalit.
- Nostanut 26 opintotukikuukautta.

Asia, jonka muuttaisin sosiaaliturvassa: Huoltajakorotus perheellisille opiskelijoille. Se on välttämätön ja kiireellinen uudistus.

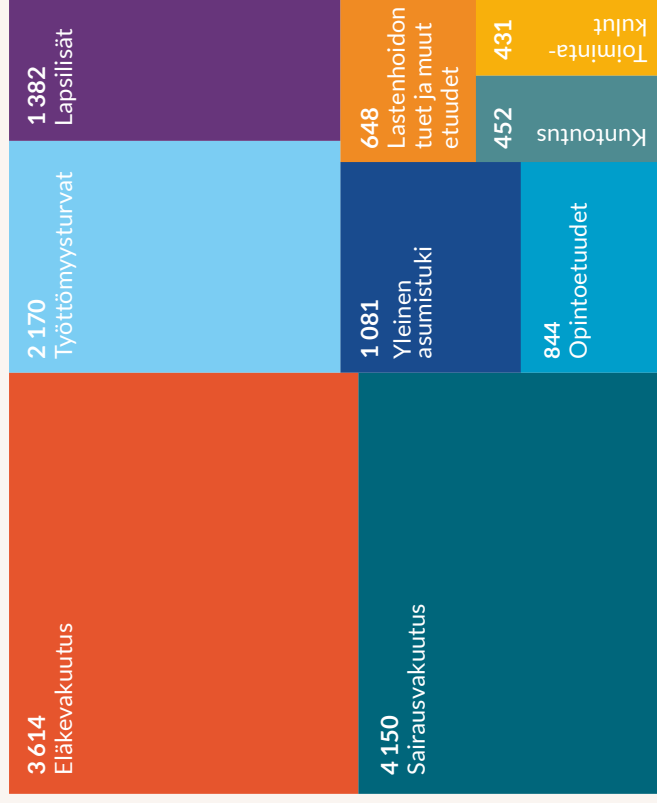
A young man with light brown hair, wearing a dark grey or black coat and a vibrant red scarf, stands on a city street at dusk. He is leaning against a metal railing with his right hand on his hip, looking directly at the camera with a neutral expression. The background shows a multi-story building with many windows, some of which are lit up, and a street with a traffic light. The lighting is soft and atmospheric, typical of the 'blue hour'.

Lainapainotteinen opintotuki lisää köyhemmistä perheistä tulevien opiskelijoiden eriarvoisuutta, sanoo Jani Sillanpää.

Palveleva sosiaaliturva 2016

Suomalaisen sosiaaliturvan etuusmenot ovat pysyneet vuodesta toiseen jokseenkin tasaisina. Viiden viime vuoden aikana on kuitenkin nähty yli kolmasosan kasvu asumistuen ja työttömyysturvan määrässä.

Etuusmenot nousivat, toimintakulut pysyivät samoina

Kelan kulut yhteensä 14 770 milj. euroa.

Eri palvelukanavien käyttö vuonna 2016

Verkkopalvelut (tunnistautumiset)

Henkilöasiakkaat, asiointipalvelu 14,4 milj.
Henkilöasiakkaat, Omakanta 9,3 milj.
Yritys- ja organisaatioasiakkaat 1,2 milj.

Puhelinpalvelu (Yhteyskeskus)

1,51 milj. vastattua puhelua¹

Suorakorvaus*

Asiakkaan saama korvaus suoraan palveluntuottajalla asioidessaan: 34,1 milj.

Postiasiointi

Kelan lähettämät kirjeet: 12,8 milj.
Kelaan saapuneet hakemukset ja muut asiakirjat: 8,3 milj.

Toimistopalvelu

Toimistoasiointeja 1,96 milj, joista ajanvarauksella 1,7 %

Yhteispalvelu

Käyntiasiointeja 71 000

Kelan toimintakulut ovat noin

3%

kokonaismenoista.

Kouluarvosanat

”Luotan siihen, että Kela tekee mitä lupaa.”

8,2

Toimistopalvelu

9,3

LÄHDE: ASIAKASKYSELY

Työyhteisön toimivuus

8,1

Kelan arvojen toteutuminen

8,4

LÄHDE: BAROMETRI

¹ YHTEYSKESKUKSEEN TULLEET PUHELUT. LISÄKSI PUHELUJA TULEE MUIHIN KELAN YKSIKÖIHIN.
* TYÖPAIKKAKASSAT JA KELAN TOIMISTOT.

Verkkoasioinnit*

(miljoonaa)

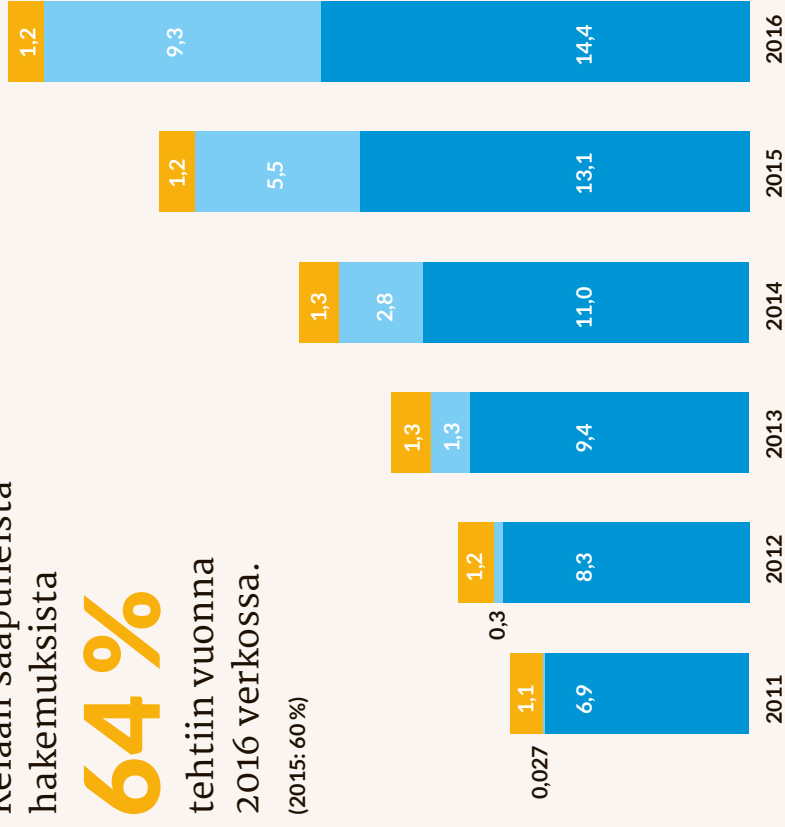
- Henkilöasiakkaat, asiointipalvelu
- Henkilöasiakkaat, Omakanta
- Yritys- ja organisaatioasiakkaat

Kelaan saapuneista hakemuksista

64%

tehtiin vuonna 2016 verkossa.

(2015: 60%)

*VERKKOPALVELUIHIN TEHTYJEN TUNNISTETTUJEN KIRJAUTUMISTEN LUKUMÄÄRÄ.

”Hypestä ja hälinästä pitää erottaa oleellinen”

Digitalisaatio mullistaa arkemme, jos uskallamme luopua turhasta sääntelystä. Tärkein kysymys on, miten ihmisen rooli muuttuu teknologioiden kehittyessä, muistuttaa digitalisaatiosta vastaava ministeri Anne Berner.

Teksti Johanna Hytönen Kuvat Vesa Tyni

Nykyhallitus on liikenne- ja viestintäministeri **Anne Bernerin** johdolla ottanut digitaalisuudessa suuremman roolin kuin yksikään edeltäjänsä. Berner on edennyt oman ministeriönsä digitaalisissa hankkeissa niin vauhdikkaasti, että rapatessa on välillä roiskunut. Uudenlaisia toimintamalleja on kommentoitu julkisessa keskustelussa vilkkaasti.

Digitaalisuuden edistäminen kuuluu Bernerin vastuualueeseen. Hallitus aikoo muun muassa digitalisoida palveluja, luoda erilaisia kokeilualustoja digitaaliselle liiketoiminnalle ja purkaa digitaalisuutta rajoittavaa sääntelyä. Bernerin tehtävänä on viedä eteenpäin hallituksen kärkihanketta.

Berner muistuttaa, että digitaalisuus tulee muuttamaan elämäämme paljon enemmän kuin nyt uskotaan.

”Näemme parinkymmenen tulevan vuoden aikana valtavan muutoksen

ihmisten arjessa. Käytämme tulevaisuudessa pääasiassa mobiilipohjaisia sovelluksia. Autonomiset robotit ohjaavat liikennevälineitä, joilla liikumme paikasta toiseen. Ruokaketjumme muuttuu, kun ruuan ostaminen ja kuljettaminen automatisoituvat. Lääketieteessä käytetään robotteja, kuvantamisvälineitä ja etäkirurgiaa”, hän kertoo.

Bernerin oma ministeriö valmistee nyt liikennekaariuudistusta. Sen tavoitteena on liikennemarkkinan sääntelyn muuttaminen siten, että se edistää uusien palvelujen ja yritystoiminnan syntymistä muun muassa digitaalisuuden ja teknologian keinoin.

Uuden luominen tuottaa tuskaa

Berner on jo yrittäjänä rohkeasti hyödyntänyt digitaalisuuden mahdollisuuksia. Hän työskenteli vuoteen 2012

asti Vallila Interiorin toimitusjohtajana ja hankki sisustus- ja tekstiilialan designyrietykseensä muun muassa digitaaliset painokoneet.

Berner muistuttaa, että uuden luominen vaatii aina epävarmuuden sietämistä – myös yhteiskunnan tasolla.

”Aina kun kokeillaan uusia teknologioita, pitää olla valmis kestäämään uuden oppimisen tuskaa. Se tarkoittaa rohkeaa kokeilemistä ja epäonnistumisista selviämistä. Olen itse luonteeltani utelias ja olen aina halunnut kokeilla kaikkea uutta”, hän kuvailee.

Berner on vaikuttanut monilla elämänsäaloilla. Hän on ollut jäsenenä useiden yhtiöiden hallituksissa ja toiminnut muun muassa Perheyrittäjien liiton puheenjohtajana. Nykyisin hän on perheyrittäjänsä hallituksen puheenjohtaja ja pääomistaja. Vuonna 2015 hän nousi kansanedustajaksi sitoutumattomana keskustan ehdokkaana.

Anne Berner uskoo, että digitaalisuus mullistaa elämämme. "Näemme parinkymmenen tulevan vuoden aikana valtavan muutoksen ihmisten arjessa."

Anne Berner ei pelkää
tarttua virtuaalilaseihin.
"Olen luonteeltani utelias
ja olen aina halunnut
kokeilla kaikkea uutta."

Tarvitaanko enää ihmistä?

Digitalisaatiosta puhuttaessa pelätään usein ihmisen vaikutusvallan vähenvän teknologioiden tieltä. Bernerin mukaan ihmisten merkitys korostuu tulevaisuuden yhteiskunnassa, jossa monet julkiset ja yksityiset palvelut tuotetaan verkossa.

Sähköisen palvelun yleistyminen jättää Bernerin mukaan enemmän aikaa ihmisten väliselle kanssakäymiselle. Ne ihmiset saavat enemmän henkilökohtaista palvelua, jotka sitä tarvitsevat tai haluavat.

Digitalisaatiolla on toki myös kääntöpuolensa. Digitalisaation aiheuttama työn murros on jo vienyt perinteisiä työpaikkoja. Uudenlaisia työpaikkoja tulee markkinoille vasta vähitellen.

Työn murros jatkuu ministerin mukaan edelleen. Siihen pitää hänen mielestään valmistautua tukemalla muutoksen keskelle joutuneita esimerkiksi työllistymiseen kannustavalla työttömyysturvalla.

Tulevaisuudessa työtä on tarjolla yhä enemmän nimenomaan palvelun alalla.

”Ihmisen tehtäväksi tulee ensisijaisesti palvella toista ihmistä”, Berner kiteyttää.

Hän arvioi, että tuleva työn murros on paljon nyt näkyvää muutosta suurempi.

”Työn ja vapaa-ajan käsitteet muuttuvat ja rajat alkavat häilyä. Työn riippuvuus fyysisestä paikasta vähenee vielä nykyisestä”, hän kuvailee.

Kuka omistaa tiedon?

Berner kaipaa suomalaiselta yhteiskunnalta rohkeutta digitalisaation kehittämisessä. Se tarkoittaa ministerin mukaan sitä, että rajoittavaa sääntelyä on uskallettava purkaa.

”Joudumme pian ratkaisemaan olennaisia eettisiä ja moraalisia kysymyksiä. Sekä vakuuttaminen että vastuukysymykset joudutaan miettimään uusiksi”, Berner kiteyttää.

Yritystoiminnassa tämä tarkoittaa esimerkiksi code of conductin eli eettisten toimintatapojen uudistamista. Julkisessa hallinnossa ja päätöksenteossa pelisäännöt on niin ikään määriteltävä uudestaan. EU-tasolla mietitään parhaillaan, miten vastuu jakautuu robotisoidussa liikenteessä.

Yksi tärkeistä kysymyksistä on tiedon hallinta ja käyttö.

”Joudumme vastaamaan esimerkiksi siihen, miten tietoa saadaan käyttää ja kuka sen omistaa ja milloin. Jos esimerkiksi käännyin autollani Eteläesplanadilta kohti Pasilaa, tieto ajoneuvoni liikkeistä on vain hetken relevanttia. Vaikka tieto on tarpeellista vain sillä hetkellä, on syytä miettiä, kuka sen tiedon omistaa ja mihin sitä saa käyttää?” ministeri kuvailee ongelmanasettelua.

”Joudumme esimerkiksi liikenteessä puntaroimaan, kumpi on tärkeämpi asia, yksilön tietosuoja vai ympäristön turvallisuus”, hän jatkaa.

Samanlaista keskustelua joudutaan Bernerin mukaan käymään sosiaalij- ja terveydenhuollossa, koulutuk-

Ihmisen tehtäväksi tulee ensisijaisesti palvella toista ihmistä.

seen ja ammatinharjoittamiseen liittyviä tietoja säilytettäessä ja asumisen rekisteröinnissä.

Sääntelyä vai ei?

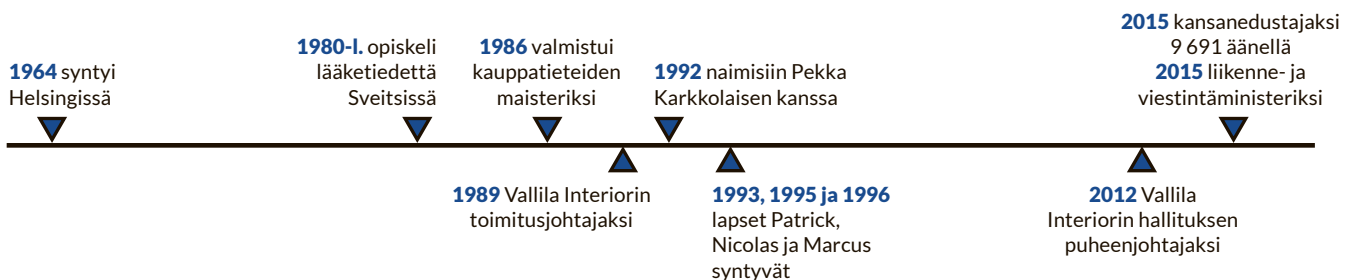
Digitalisaatio ei Bernerin mukaan etene toivotulla tavalla ilman sääntelyn muutoksia.

”Meidän teknologinen valmiutemme on Suomessa erinomainen ja olemme hyviä teknologioiden kehittämisessä. Teknologioiden hyödyntämisessä, innovaatioiden toimeenpanossa ja optimoinnissa jäämme sen sijaan kansainvälisesti jälkeen monista eurooppalaisista valtioista”, ministeri arvioi.

Myös julkisen sektorin pitää uudistua ja kyetä käyttämään innovaatioita hyödyksi. Sääntelyn purkamisessa tai pystyttämisessä on ministerin mukaan syytä miettiä myös sitä, ettei uudesta sääntelystä tule kehityksen este.

”Onko meidän syytä ennakoita ongelmia ja kysymyksiä vai kokeilla rohkeasti ja antaa mahdollisuus yrittää?” Berner kysyy.

ANNE BERNER

Onko meidän syytä ennakoida ongelmia ja kysymyksiä vai kokeilla rohkeasti ja antaa mahdollisuus yrittää?

”Internetistä tuli erinomainen alusta menestyvälle yritystoiminnalle, koska internetiä ei liikaa säännelty. Sen päälle voitiin innovoida erilaisia palveluja. Näin ei todennäköisesti olisi käynyt, jos sääntely olisi ollut tiukempaa ja se olisi aloitettu heti. Teknologioiden kehittyessä on paljon hälinää ja hypeä, ja meidän pitää pystyä erottamaan oleellinen epäoleellisesta. Siksi sanoisin, että maltti on valttia”, hän jatkaa.

Nuori johtaja

Anne Berner on jo ennen ministeriaikaansa osallistunut yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Vuonna 2012 hän ryhtyi puheenjohtajana vetämään Uusi Lastensairaala 2017 -hanketta, jonka tavoitteena oli kerätä 30 milj. euroa uuden lastensairaalan rahoitukseen.

Tavoite ylittyi reilusti. Uusi lastensairaala valmistuu vuoteen 2018 mennessä. Lastensairaala on Bernerille läheinen asia, sillä hänen esikoistaan hoidettiin huonokuntoiseksi käyneessä Lastensairaalan rakennuksessa useaan otteeseen.

Berner kasvoi vastuunkantajaksi jo nuorena, kun hänen äitinsä sairastui vakavasti. Annesta tuli nuorempien sisarusten tuki, ja hän otti vastuun perheen arjen pyörittämisestä.

Berner kuvailee, että vastuun ottaminen on hänelle sekä luontaista että opittua. Hän nousi Vallila Interiorin johtoon vain 25-vuotiaana.

”Olen iloinen, että isäni ja isoisäni luottivat minuun ja uskalsivat antaa minulle vastuun perheyrittäjien johtamisesta. Tietenkin se tarkoittaa, että olin jo osoittautunut luottamuksen arvoiseksi. Suhtaudun vastuullisesti ja intohimoisesti kaikkeen, mihin tartun”, hän kuvailee.

Uskaliaita päätöksiä

Berner toivoo, että hänet muistettaisiin tulevaisuudessa siitä, että hän on nyt uskaltanut tehdä rohkeita ja kauaskantoisia päätöksiä. Tuorein päätös on esitys nykyisen laajakaistatukilain muuttamisesta.

Lakimuutoksen tavoitteena on edistää tuettujen laajakaistaverkkojen rakentamista lisäämällä hankkeelle maksettavaa julkista tukea. Yhä useampi laajakaistahanke saa lisätukia muun muassa takauksin ja edullisin lainoin.

Valokuituyhteyksiä tarvitaan vielä etenkin toimintavarmuutta ja huipunopeutta vaativiin palveluihin, vaikka Suomi onkin mobiiliyhteyksien kehittämisen edelläkävijä. Valokaapectia tarvitaan myös mobiiliyhteyksien rakentamiseen.

Sipilän hallituksessa Bernerin vastuulla on ollut monien normien purkaminen, kuten kaupan aukioloaikojen vapauttaminen sääntelystä. Moni Bernerin vetämistä hankkeista on vaahtunut näkyvää vastuunkantoa.

”Vastuullisuus näkyy aina siinä, miten asennoidut asioihin, miten kohtaat muita ihmisiä ja miten kohtaat itsesi, eli kuinka rehellinen olet itsellesi. Lähes kaikkiin asioihin voi itse vaikuttaa ja kaikki teot ovat omia valintoja. Pitää kyetä kantamaan myös niiden seuraukset”, Berner sanoo.

Poliittinen rooli on oma valinta

Ministerinä Berner on halunnut tehdä nopeita ratkaisuja. Digitaalisuuteen liittyvien yhteiskunnallisten rakenteiden ja säädösten uudistaminen ei ole kaikkia miellyttänyt, eikä poliit-

tinen järjestelmä ehkä ole kaikilta osin ollut valmis uudistusten vauhtiin. Berner on saanut osakseen tiukkaakin arvostelua.

Ministeristä aistii, että ajoittain on ollut raskasta. Hän ei kuitenkaan ole halunnut luovuttaa. Bernerille se tarkoittaa sitä, että hän jatkaa työtään niin kauan kuin hän kokee voivansa vaikuttaa asioihin.

”Politiikassa oleminen on oma valinta”, hän painottaa. ¶

Anne Berner, 53

- liikenne- ja viestintäministeri
- keskustan kansanedustaja
- kauppatieteiden maisteri
- Uusi Lastensairaala 2017 -tukiyhdistyksen puheenjohtaja
- Vallila Interiorin hallituksen puheenjohtaja

Alkuomavastuu pienensi korvausta saaneiden määrää

Joka viides reseptilääke-ostoja tehnyt henkilö jäi viime vuonna kokonaan vaille Kelan korvausta.

Lääkkeiden 50 euron alkuomavastuu otettiin käyttöön vuoden 2016 alusta. Lääkekorvauksia sai viime vuonna 3 milj. henkilöä. Vuonna 2015 heitä oli 3,8 milj. Lääkkeitä ostaneiden henkilöiden määrä ei kuitenkaan pienentynyt: korvauksia saaneiden ja alle alkuomavastuun jääneiden henkilöiden yhteismäärä kasvoi 0,2 %.

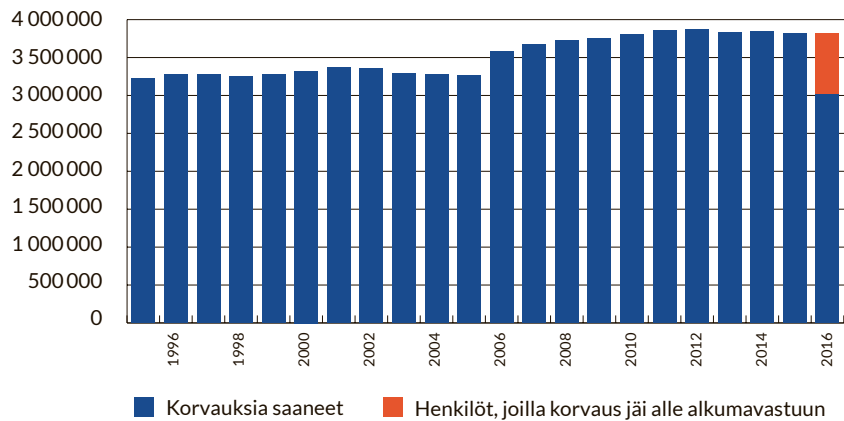
Reseptilääkkeitä ostettiin apteekeista 2,0 mrd. eurolla. Tästä summasta Kela korvasi 1,4 mrd. euroa. Korvaukset kasvoivat edellisvuodesta kaikkiaan 34 milj. euroa.

Henkilöitä, joiden lääkekustannukset jäivät alle alkuomavastuun, oli eniten ikäryhmissä 25–29-vuotiaat ja 30–34-vuotiaat. Nuorille aikuisille maksetaan väestöön suhteutettuna vähiten lääkekorvauksia.

Vuonna 2016 korvauksia maksettiin 40 miljoonasta lääkemääräyksestä. Edellisvuonna korvauksia maksettiin 9,3 % vähemmän.

Kun huomioidaan myös alle alkuomavastuun jääneet reseptit, oli reseptejä kaikkiaan 47 milj. Tämä oli 5,8 % enemmän kuin vuotta aiemmin korvattujen reseptien määrä. ¶

LÄÄKEKORVAUKSIA SAANEET HENKILÖT 1995 – 2016

KORVATTAVIA LÄÄKKEITÄ OSTANEET, KORVATTAVIEN RESEPTIEN MÄÄRÄ JA LÄÄKKEIDEN KUSTANNUKSET JA KORVAUKSET

	2015	2016			Muutos vuodesta 2015
	Yhteensä	Alle alkuomavastuun jääneet ostot	Korvatut ostot	Yhteensä	
Reseptejä	44 410 484	6 707 895	40 281 782	46 989 677	+5,8 %*
Henkilöitä	3 809 365	3 032 367	3 020 842	3 817 051	+0,2 %
Kustannukset, euroa	1 952 873 707	100 790 083	1 933 722 154	2 034 512 237	+4,1 %
Korvaukset, euroa	1 379 517 144	-	1 404 151 229	1 404 151 228	+1,8 %
Ostavastuut, euroa	573 356 563	100 790 083	529 570 925	630 361 009	+9,9 %

* Reseptien määrää on lisännyt annosjakelupalvelun piirissä olevien potilaiden reseptit. Ne kirjautuvat nykyisin reseptitiedostoon tyypillisesti kahden viikon välein, kun aiemmin kirjautumisväli oli kolme kuukautta.

Lähde: Kelan reseptitiedosto. Luvut sisältävät myös alle 19-vuotiaat lääkekorvauksia saaneet henkilöt.

Lisää tilastotietoa
sosiaalivakuutus.fi

Timo Partio
pääsuunnittelija,
tilasto- ja tietovarasto-
ryhmä, Kela

Potilaan maksuosuus lääkekorvauksista kasvoi noin 14 euroa

Lääkekorvausjärjestelmässä otettiin vuoden 2016 alusta käyttöön kalenterivuositainen 50 euron alkuomavastuu. Peruskorvausprosenttia nostettiin ja lääkkeitä maksettavia kiinteitä omavastuita korotettiin. Potilaan keskimääräinen maksuosuus näyttää kasvaneen Kelan alkuperäisten arvioiden mukaisesti.

Kelassa arvioitiin syksyllä 2015, että potilaiden vuotuinen omavastuu nousisi vuonna 2016 korvausmuutosten vuoksi noin 12 eurolla. Näyttää siltä, että arvio on ollut melko osuva.

Reseptitiedoston mukaan vuonna 2014 potilaiden keskimääräinen omavastuu korvattavista lääkkeistä oli 144 euroa vuodessa. Vuonna 2015 summa oli 151 euroa ja vuonna 2016 noin 165 euroa.

Neljännes maksetaan syöivistä ja autoimmuunisairauksista

Lääkekorvausmenoiltaan suurin lääke-ryhmä oli vuonna 2016 syöpälääkkeet

ja immuunivasteen muuntajat, johon kuuluu erilaisia syövän ja autoimmuunisairauksien hoidossa käytettäviä lääkkeitä. Lääkeryhmästä maksetut korvaukset, 385 milj. euroa, muodostivat kokonaiskorvauksista 27 % eli reilun neljänneksen. Toiseksi eniten korvauksia, 260 milj. euroa, maksettiin ruuansulatuselinten sairauksien ja aineenvaihduntasairauksien lääkkeitä. Tähän lääkeryhmään kuuluvat muun muassa diabeteslääkkeet. Kolmantena kärjessä olivat hermoston vaikuttavat lääkkeet, joiden korvaussumma oli 223 milj. euroa. Ryhmään kuuluvat osa kipulääkkeistä, psykenlääkkeistä sekä neurologisiin sairauksiin käytettäviä lääkkeitä.

Kymmenestä lääkeryhmästä kuudessa korvausmenot pienenevät.

Korvausmenot kasvoivat euromääräisesti eniten, 24 milj. euroa, syöpälääkkeiden ja immuunivasteen muuntajien lääkeryhmässä. Ryhmän lääkkeistä maksetut korvaukset ovat kasvaneet merkittävästi jo jonkin aikaa. Vuonna 2015 kasvu oli noin 32 miljoonaa euroa.

Veritautien lääkkeiden korvaukset kasvoivat toiseksi eniten, 19 milj. euroa. Ruuansulatuselinten ja aineenvaihduntasairauksien lääkkeitä maksetut korvaukset kasvoivat 4 milj. euroa. Se on huomattavasti vähemmän kuin vuonna 2015, jolloin kasvu oli 18 milj. euroa.

Kymmenestä lääkeryhmästä kudessa korvausmenot pienenevät. Hermostoon vaikuttavien lääkkeiden korvaukset vähenivät 11 milj. eurolla ja tuki- ja liikuntaelinten sairauksien lääkkeitä 4 milj. eurolla. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluu esimerkiksi kipulääkkeitä, lihaksia rentouttavia lääkkeitä ja reumalääkkeitä. Vielä

vuonna 2015 lääkeryhmän korvaukset kasvoivat 5 milj. eurolla. Myös sydän- ja verisuonisairauksien lääkkeitä korvaukset pienenevät. Niitä maksettiin 3 milj. euroa vähemmän, kun vuotta aiemmin korvaukset kasvoivat 10 milj. euroa.

Potilaiden maksettavaksi jäänyt summa kasvoi kaikissa tarkastelluissa lääkeryhmissä. Euromääräisesti kasvu oli suurinta sydän- ja verisuonisairauksien lääkkeitä ryhmässä, 17 milj. euroa. Ruuansulatuselinten sairauksien ja aineenvaihduntasairauksien lääkeryhmässä kasvu oli 8 milj. euroa ja hengityselinten sairauksien lääkkeitä ryhmässä 6 milj. euroa.

Potilaan osuus kustannuksista oli syöpälääkkeiden ja immuunivasteen muuntajien ryhmässä 4 % eli matalin ja systeemisesti vaikuttavien infektio- ja tuki- ja liikuntaelinten sairauksien lääkkeitä ryhmässä 55 % eli korkein. [1](#)

Artikkeleissa tarkasteltavat luvut perustuvat Kelan reseptitiedostoon ja sisältävät myös alkuomavastuuta kerryttäneet lääkkeitä, joista ei ole maksettu korvauksia.

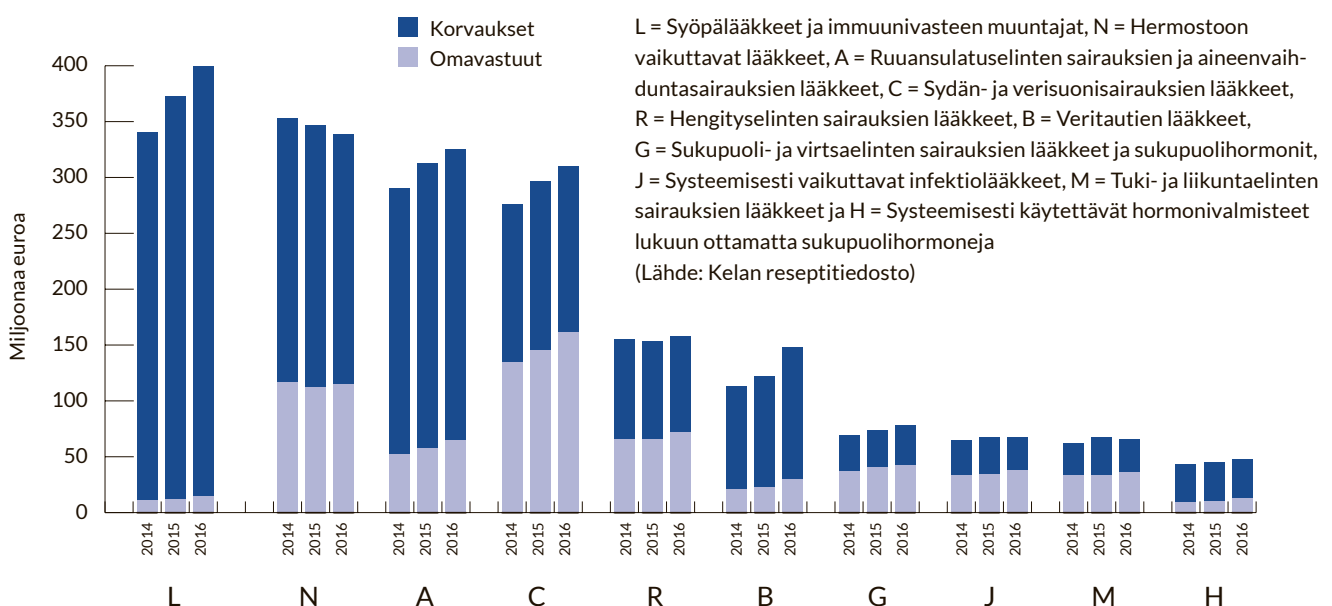

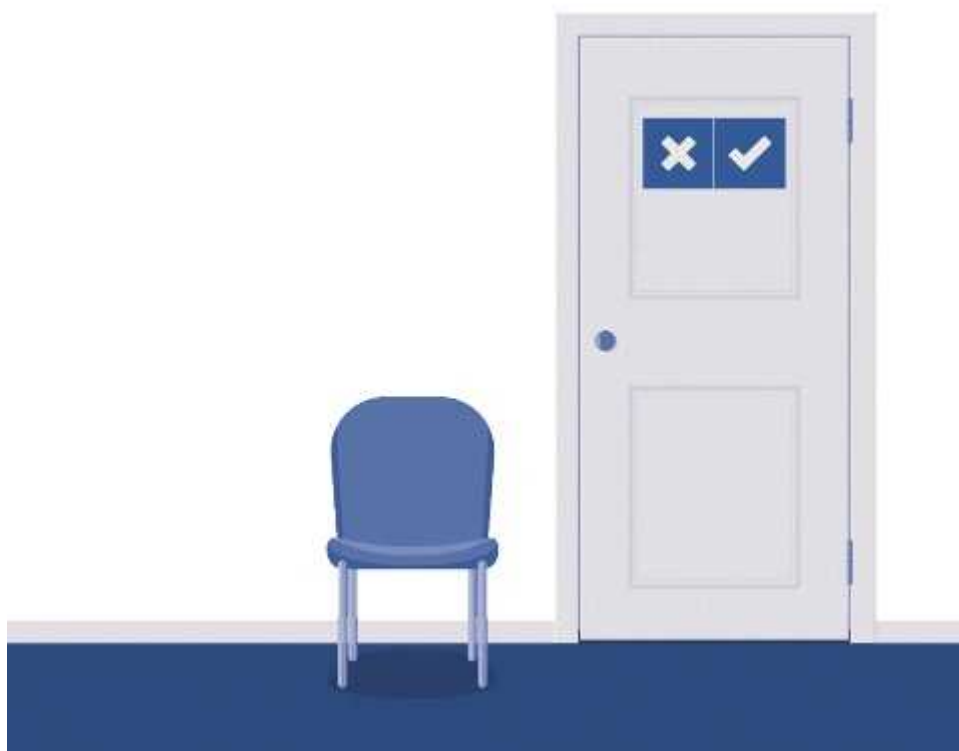
Terhi Kurko
erikoistutkija, Kela

Jaana E. Martikainen
tutkimuspäällikkö, Kela

LÄÄKEKORVAUKSET JA OMAVASTUUT VUOSINA 2014–2016 KUSTANNUKSILTAAN KYMMENESSÄ SUURIMMASSA LÄÄKERYHMÄSSÄ

Kuntoutuspäätös vastaanotolla, kiitos!

Vastaanotolla annettava harkinnanvaraisen kuntoutuksen suorapäätös sai asiakkailta hyvää palautetta. He tunsivat tullessaan kuulluiksi. Myös kuntoutuspäätösten tekeminen tehostui.

Kuntoutuksen suorapäätös voi merkittävästi nopeuttaa kuntoutukseen pääsyä ja säästää myös kustannuksissa. Uutta kuntoutukseen ohjauksen mallia testattiin Kelan johdolla viime syksynä Koppi kuntoutuksesta -hankkeessa. Kehittämispilotteihin osallistui edustajia perusterveydenhuollosta, erikoissairaanhoidosta ja työterveyshuollosta sekä HYKSin, TYKSin ja Eksoten erityisvastuualueilta.

Asiakas sai kuntoutuspäätöksen terveydenhuollon vastaanotolla, ilman erillistä hakemusta. Piloteissa kuvattiin Kelan ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa kuntoutukseen ohjautumisen asiakaspolku ja pohdittiin sen haasteita sekä niiden ratkaisuja.

Piloteissa olivat mukana epilepsia- ja syöpäkursseille ohjautuvat kuntoutujat, aikuisten diabetes- ja omaishoitajakursseille ohjautuvat sekä tuki- ja liikuntaelinsairaiden kursseille ohjautuvat kuntoutujat.

Suorapäätös nopeutti käsittelyä merkittävästi

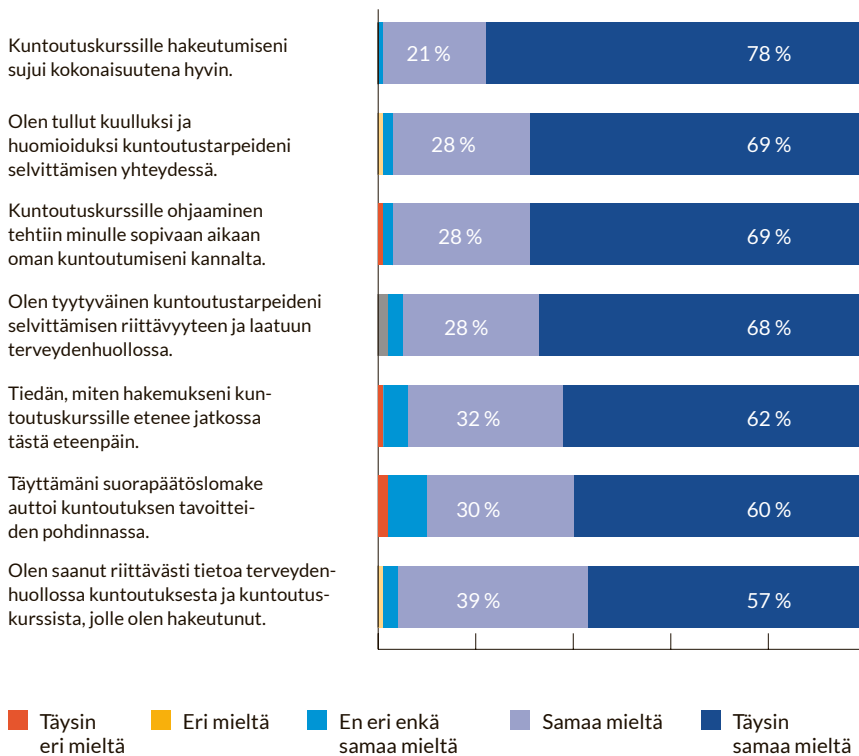
Projektista tehtiin myös kehittävä arviointitutkimus. Tutkimuksessa karotoitettiin erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon henkilöstön, kuntoutukseen ohjattujen asiakkaiden ja Kelan etuuskäsittelijöiden kokemuksia suorapäätöksestä. Kehittävässä arvioinnissa selvitettiin suo-

rapäätössuosittelusten oikeellisuutta, oikea-aikaisuutta ja vaikutuksia kuntoutuspäätösten tekemiseen.

Kuntoutuksen suorapäätös osoitautui arvioinnin perusteella hyväksi toimintamalliksi harkinnanvaraisille kuntoutuskursseille ja sopeutumismennukseen ohjaamisessa. Suorapäätöksiä varten laadittiin paperinen lomake, jossa oli yhteystiedot, kurssi-kohtaiset kriteerit sekä tilaa, jossa asiakas voi kertoa kuntoutuksen tavoitteesta.

Terveydenhuollon toimijat pitivät suorapäätöksissä esitettyjä kriteereitä selkeinä. Suorapäätösten tekeminen koettiin vaivattomaksi ja sujuvaksi. Terveydenhuollossa oli käytettävissä

ASIAKKAAN KOKEMUKSET KUNTOUTUKSEEN OHJAAISESTA (N=108)

riittävästi taustatietoa suorapäätösten tekemiseen.

Suorapäätökset helpottivat terveydenhuollon asiakastyötä ja kevensivät kuntoutukseen ohjaamisen vaatimaa työpanosta. Pilottia arvioineet terveydenhuollon toimijat olivat sitä mieltä, että asiakkaat ohjautuivat suorapäätöksillä kuntoutukseen oikea-aikaisesti. Kuntoutuksen ja Kelan kurssitarjonnan tuntemus lisäntyivät hankkeessa mukana olleissa terveydenhuollon yksiköissä.

Asiakastyytyväisyys parani

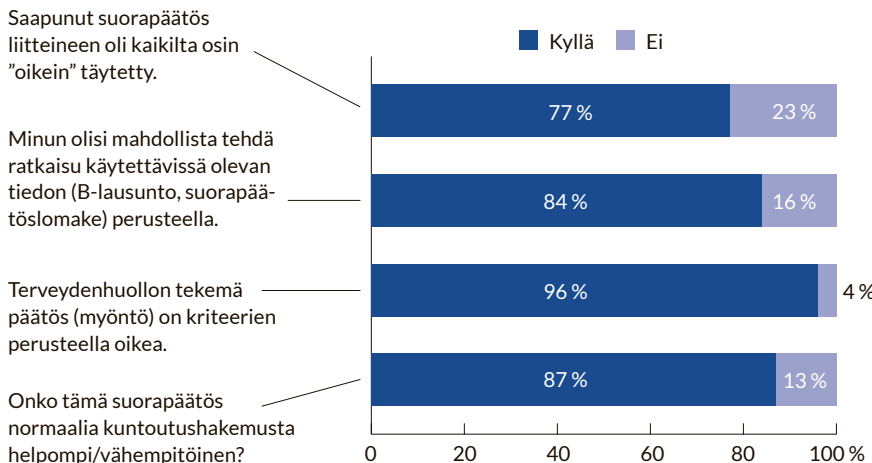
Suorapäätöslomakkeilla tehty ohjaukset harkinnanvaraiseen kuntoutukseen perustuivat Kelan etuuskäsittelijöiden mukaan oikeisiin kriteereihin. Valtaosa suorapäätösuosituksista oli oikein laadittuja.

Etuskäsittelijät pystyivät tekemään kuntoutuspäätökset suorapäätöslomakkeiden ja niiden liitteissä olevan tiedon perusteella. Kelan toimijoiden mukaan suorapäätösuosituksen käsittely vaati 90 %:ssa tapauksista perinteistä kuntoutushakemusta vähemmän työtä.

Toimintamallin pilotointiin osallistuneet asiakkaat olivat erittäin tyytyväisiä kuntoutukseen ohjauksen kokonaisuuteen ja tunsivat tullessa kuulluksi. Noin 90 % asiakkaista koki suorapäätöslomakkeen auttaneen kuntoutuksen tavoitteiden pohdinnassa.

Vuonna 2016 Kelassa tehtiin 29 793 harkinnanvaraisen kuntoutuksen hakemuspäätöstä. Niiden läpimenoaikojen keskiarvo oli 19,8 päivää. Jos prosessi lyhenisi, asiakkaat saisivat kuntoutuspäätöksen nopeammin. Ratkaisuna tähän voisivat olla sähköisen asioinnin käyttäminen kuntoutuksessa ja suorapäätökset. Kela järjestää kuntoutuksen, mutta päätöksenteko nopeutuu, kun terveydenhuollon vahvuus eli asiakkaan kohtaaminen otetaan aktiivisesti mukaan kuntoutuksen asiakaspolulle. [\[1\]](#)

KELAN ETUUSKÄSITTELIJÖIDEN NÄKEMYKSET ASIAKKAAN KUNTOUTUKSEEN OHJAUKSESTA SUORAPÄÄTÖSPROSESSILLA (N=120)

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

Suosituksset

- Arviointitutkimuksen työryhmä suosittelee suorapäätösuositusten vakiinnuttamista pysyväksi toimintamalliksi. Sen avulla voidaan ohjata asiakkaita kuntoutukseen asiakaslähteisesti ja vuorovaikutteisesti. Suorapäätösuositusten jalkauttaminen vaatii terveydenhuollon henkilökunnalta kouluttautumista ja resursseja.
- Kuntoutukseen ohjautuminen edellyttää lääkärintilauksentuloa, joka pitäisi saada terveydenhuollon yksiköstä mahdollisimman nopeasti. Suorapäätösprosessin toimintamallin juurruttamisessa voidaan hyödyntää projektin aikana kehitettyä prosessikaaviota. Siinä kuvataan asiakkaan ohjautumisen hoitoketjusta kuntoutuspolulle.
- Suorapäätöksestä suositellaan laadittavaksi sähköinen lomake. Sähköisellä lomakepohjalla voidaan varmistaa tietojen yhdenmukaisuus ja luettavuus. Sähköiseen lomakepohjaan määrittävillä pakollisilla tiedoilla voidaan estää puutteellisesti täytettyjen suorapäätösuositusten lähettäminen.
- Suorapäätösten vakiinnuttamiseksi selvitetään, voidaananko suorapäätöksiä toteuttaa ICT-päätöksinä. ICT-päätösten käyttäminen nopeuttaisi suorapäätösten vakiinnuttamista, sillä ne eivät edellytä julkisen päätösvallan siirtämistä Kelalta terveydenhuollolle.
- Kelan ammatillisiin kuntoutuspalveluihin ohjaamisesta olisi syytä tehdä vastaavanlainen suorapäätöskokeilu. Ammatilliseen kuntoutukseen ohjautumisessa on tutkimusten mukaan paljon sattumanvaraisuutta ja viivästyksiä.

Väite ja vastaus

Väite: Suorapäätösuositukset ottavat asiakkaan paremmin huomioon kuin nykyinen malli. Ne lisäävät asiakkaiden valinnanvapautta ja parantavat ohjausta kuntoutukseen.

Vastaus: Julkisen terveydenhuollon ja työterveyshuollon työntekijät sekä Kelan etuuskäsittelijät kokivat suorapäätösuosituksen helpottaneen ja nopeuttaneen kuntoutukseen ohjautumista sekä lisänneen yhteistyötä. Asiakkaan valinnanmahdollisuuksia sekä vastuuta omasta toiminta- ja työkyvystään lisätään tuomalla Kelan kuntoutuksen mahdollisuudet terveydenhuollon ohjauskeskusteluun.

Väite: Kelan ja terveydenhuollon yhteistyö kuntoutukseen ohjaamisessa parantaa kuntoutuksen kohdentumista.

Vastaus: Yhteistyöprojekti osoitti, että terveydenhuollon tekemä suorapäätös nopeutti prosessia ainakin selkeissä kuntoutuksen asiakasratkaisutapauksissa.

Väite: Kuntoutus on terveydenhuollossa sivuroolissa, eikä kuntoutukseen ohjautumisen asiakaspolkua ole määritelty.

Vastaus: Kuntoutukseen ohjaus on terveydenhuollolle määrättyä lakisääteistä toimintaa. Yhteistyöprojekti vahvisti olettamuksen, että terveydenhuollon kuntoutustarpeen tunnistamisessa on kehittämisen tarvetta.

Kuntoutuksen asiakaspolun haasteena on, että kuntoutustarpeiden tunnistaminen ja ohjaus eivät välttämättä toteudu terveydenhuollossa systemaattisesti. Projektin arviointitutkimuksen

tulosten perusteella voidaan sanoa, että asiakkaiden kuntoutustarpeiden kartoittamiseen on käytetty vaihtelevasti aikaa. Kuntoutus ei aina nouse esille asiakaskeskusteluissa tai ohjaukseen ei ole varattu työresursseja.

Erityisesti erikoissairaanhoidossa asiakaspolku etenee hoitokeskeisesti. Esimerkiksi syöpää hoidettaessa se on toki ymmärrettävää, mutta kuntoutuksesta pitäisi kuitenkin aina keskustella, kun asiakkaan hoitotilanne on hyvä tai ainakin vakaa. Kuntoutuksella saavutettava toiminta- ja työkyvyn tuki kuuluisi kaikille yhdenvertaisesti.

Keijo Jokinen
projektipäällikkö, Kela

Sari Pitkänen
tutkija, Kuntoutussäätiö

On merkillistä, miten vähän nuorten naisten kannustinloukkuja on selvitetty, vaikka heidän työllistymisensä on huomattavan alhaista, toteaa kansanedustaja Emma Kari.

Perhevapaa- uudistus lisää tasa-arvoa

Hallituksen odotetaan käynnistävän perhevapaaudistuksen kevään puoliväliriihessä. Vihreällä oppositiolla ja Elinkeinoelämän keskusliitolla on vakaat kannat siitä, miten järjestelmää pitäisi uudistaa.

Teksti Jukka Nortio Kuvat Miika Kainu, Marjo Koivumäki

Oppositiopuolue vihreiden eduskuntaryhmä otti joulun alla varaslähdön kevään perhevapaadebattiin, kun se esitteli perhevapaiden 5+5+5-mallin osana laajaa perhepoliittista kannanottoa. Vihreiden mallissa molemmille vanhemmille varataan viisi kuukautta korvamerkittyä ansiosidonnaista perhevapaata. Sen lisäksi he voivat vapaasti jakaa loput viisi kuukautta keskenään. Vihreiden esityksen mukaan vanhempi tai muu läheinen voi vanhempainrahakauden jälkeen hoitaa lasta joustavan hoitorahan turvin.

”Perhevapaamallimme kohentaisi perheiden sisäistä tasa-arvoa, parantaisi naisten työmarkkina-asemaa ja vahvistaisi isien asemaa kodeissa,” vihreiden kansanedustaja **Emma Kari** kertoo.

Ansiosidonnaisen perhevapaan määrä nousisi melkoisesti nykyisestä 10,5 kuukaudesta, mutta kustannukset eivät pomppaisi.

”Lopullinen tavoitteemme on 6+6+6-malli. Koska se nostaisi kustannuksia, päädyimme 5+5+5-malliin. Se ei lisäisi valtion menoja nykyiseen vanhempainvapaaajärjestelmään verrattuna. Mitään taloudellista syytä ei siis ole, miksei tätä uudistusta voisi viedä eteenpäin nykyisten budjetтираamien sisällä”, Kari jatkaa.

Perhevapaiden kulut jaettava

Emma Kari muistuttaa, että työnantajille lankeavat perhevapaiden kulut kasautuvat nyt naisvaltaisille aloille. Miesten työnantajat ovat päässeet vähällä. Juuri tämän epäsuhtan korjaamiseksi vihreät esittää vanhemmuuden kustannusten jakamista kaikkien työnantajien kesken siirtämällä ne kokonaan Kelan maksettaviksi.

Kari painottaa, että puolueen tavoite on parantaa 5+5+5-mallilla isien mah-

←ILKKA OKSALA: Ei kannata toteuttaa sellaisia perhevapaamalleja, jotka lisäävät työnantajamaksuja. Ne estävät uusien työpaikkojen syntyä.

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

dollisuutta käyttää nykyistä enemmän perhevapaita ja toisaalta edistää äitien paluuta työmarkkinoille aiemmin kuin nykyään. Perhevapaiden käytön kokonaismäärään kasvuun Kari ei usko.

”Moni perhe käyttää jo nyt perhevapaita lähes kaksi vuotta. Uskon, että uuden mallin myötä tämä aika vain jatkautuisi nykyistä tasaisemmin.”

Asenteet jarruttavat muutosta

Karia harmittaa, että nykyinen perhevapaajärjestelmä on johtanut siihen, että pääasiassa naiset hoitavat lapsia. Vaikka miesten osallistuminen lastenkasvatukseen on lisääntynyt, olemme esimerkiksi Ruotsista huomattavasti jäljessä.

Kun naiset ottavat eniten vastuuta kodista ja lapsista, se vaikuttaa paitsi heidän työllisyysasteeseensa myös heidän työsuhteidensa sisältöön. Pätäkätyöt kasautuvat erityisesti nuorten naisten harteille tilanteessa, jossa työmarkkinoiden epävarmuus on muutenkin noussut.

”Vakituisen työn saanti on vaikeaa, koska työnantajien oletus on, että lapsen saamisen jälkeen nainen jää kotiin. Miesten palkkaamiseen tällaisia epävarmuuksia ei liity”, Kari sanoo.

Samalla kun naiset kohtaavat palkkaustilanteessa vaikeuksia, miehet törmäävät muureihin, kun he haluavat jäädä perhevapaalle. Konservatiiviset asenteet tuntuvat edelleen työpaikkojen arjessa.

”Ei ole helppoa olla työpaikan ensimmäinen mies, joka jää kotiin.”

”Saan paljon viestejä iseiltä siitä, millaisia kielteisiä asenteita he kohtaavat työpaikalla, kun he haluavat jäädä pienen lapsen kanssa kotiin. Suhtautuminen on valitettavan usein sellainen, että pari viikkoa lapsen syntymän jälkeen kyllä sopii, mutta muista perhevapaista isät joutuvat taistelemaan. Ei ole helppoa olla työpaikan ensimmäinen mies, joka jää kotiin”, Kari kertoo.

Perheiden käyttäytymisen ennustaminen on erittäin vaikeaa. Tämä vaikeuttaa uudistuksen vaikutusten arviointia. Yllätyksiä voi tulla riippumatta siitä, mihin malliin perhevapaiden uudistuksessa päädytään.

”Tämä on joka tapauksessa hidaskasvu. Olen kuitenkin optimisti ja uskon, että hiljalleen pääsemme siihen, missä Ruotsissa ollaan nyt. Työpaikkojen asenteet sekä miehiä että naisia kohtaan hidastavat myönteistä kehitystä”, Kari arvioi.

Eroon kannustinloukuista

Perhevapaajärjestelmän uudistus on osa vihreiden laajempaa kannustinloukkujen purkuun tähtäävää kokonaisuutta.

”Olemme käyneet tarkoin läpi, miten eri ihmisryhmiä koskevia kannustinloukkuja voidaan purkaa. On merkittävää, miten vähän nuorten naisten kannustinloukkuja on selvitetty, vaikka heidän työllisyysasteensa on huomattavan alhainen. Tämän asian korjaaminen vaikuttaa merkittävästi kokonaistyöllisyyteen”, Kari sanoo.

SAK:n viime kesänä julkistamien laskelmien mukaan 20–44-vuotiaiden naisten työllisyysaste oli Suomessa vuonna 2015 kymmenen prosenttia alhaisempi kuin Ruotsissa.

Oikeus päivähoitoon ja varhaiskasvatukseen vaikuttaa perhevapaiden käyttöön ja välillisesti nuorten naisten työllisyyteen. Suomi on Pohjoismaita ja lähes kaikkia Euroopan maita jäljessä päivähoitoon käytössä. 3–5-vuotiaista suomalaislapsista alle 70 % on var-

←**ILKKA OKSALA:** Asenteet suomalaisilla työpaikoilla ovat koko ajan muuttuneet myönteisimmiksi miesten perhevapaita kohtaan. Maalissa ei toki vielä olla ja siksi tarvitaan perhevapaaudistusta.

”Satojen miljoonien kustannukset työnantajille”

Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) kannanottoja perhevapaisiin ohjaa yksi ohjenuora yli muiden: suomalaisyritysten kilpailukyky. EK:ssa ollaan sitä mieltä, että työnantajien kuluja ei perhevapaita uudistettaessa saa missään tilanteessa nostaa.

”Toivomme, että hallitus tekee hallituskauden puoliväliriihessä huh-tikuussa päätöksiä työllisyyden parantamiseksi. Kannustinloukkujen purkaminen ja perhevapaaudistus ovat tärkeimmät asiat, joista tarvitaan päätöksiä”, EK:n työelämäasioiden johtaja **Ilkka Oksala** sanoo.

EK:n tavoitteena on perhevapaiden nykyistä tasaisempi jako miesten ja naisten kesken. Etelärannassa kannetaan huolta työllisyysasteesta ja erityisesti nuorten naisten työssäkäymisasteesta, joka on huomattavasti miesten tasoa alhaisempi.

”Jos 24–44-vuotiaiden naisten työssäkäymisaste olisi meillä sama kuin Ruotsissa, meillä olisi 50 000 työllistä enemmän”, Oksala laskee.

Etelärannassa seurataan tarkoin perhevapaakeskustelua ja samalla valmistellaan omia kannanottoja. Oksala ei paljasta vielä EK:n ehdotuksia. Ne lyödään pöytään, kunhan hallitus avaa pelin.

Perhevapaiden lisäämisen Ruotsin mallilla tai perhevapaiden jakamisen 6+6+6-mallilla Oksala tyrmää täysin.

”Kannatamme naisten työmarkkina-aseman parantamista, jonka 6+6+6-malli toisi tullessaan. Se kuitenkin lisäisi kustannuksia valtavasti, ja sen seurauksena työn sivukuluja pitäisi nostaa. Tämä puolestaan ehkäisisi työllisyyden paranemista, koska työllistäminen tulisi kalliimmaksi. Siksi emme kannata 6+6+6-mallia.”

Vaikka laskelmat ja viralliset kannanotot ovat vielä salaisia, yhden luvun Oksala paljastaa.

”6+6+6-malli toisi satojen miljoonien eurojen nousun työnantajien kustannuksiin.”

Oksala ei usko, että perhevapaaudistus etenee eduskunnan käsiteltäväksi lakialoitteeksi lähitulevaisuudessa.

”Hallitus ei pysty päättämään yksityiskohtaisista malleista, mutta toivon, että edes valmistelun aloittamisessa edetään. Me haluamme osallistua valmisteluun ja tuomme omat näkemyksemme esille siinä vaiheessa.”

Miten perhevapaaudistuksessa taataan EK:n mielestä parhaiten pienten lasten eli tulevien työntekijäsukupolvien etu?

”Sekä perhevapaaajärjestelmä että lasten päivähoito on järjestettävä niin, että lastenhoito on kaikissa vaihtoehdoissa hyvin toteutettu. Päivähoitopalveluista ei pidä säästää, vaan valtion tulee investoida niihin entistä enemmän”, Oksala sanoo.

”Meillä on oltava riittävä määrä päiväkoteja, ja niiden pitäisi olla nykyistä pidempään auki. Päivähoitojärjestelmä ja varhaiskasvatus tarjoavat lapsille aivan erinomaisen paikan kasvaa ja kehittyä. Samalla ne tarjoavat sekä miehille että naisille mahdollisuuden osallistua työelämään”, hän jatkaa.

Ilkka Oksala on Elinkeinoelämän keskusliiton sosiaaliasioista vastaava johtaja.

Nuorten naisten työllisyysaste on Suomessa 10 % Ruotsia heikempi.

haiskasvatuksen piirissä, mikä pudottaa Suomen Euroopan tilastoissa alimaksi yhdessä muussa Kreikan kanssa.

Monissa Euroopan maissa yli 3-vuotiaiden varhaiskasvatus on ilmaista. Suomessa tätä harjoitellaan muutamissa kunnissa. OECD-maita koskevan Education at a Glance -koulutusvertailun mukaan Suomi käyttää 1,2 % bruttokansantuotteesta varhaiskasvatukseen. Tämä on vähemmän kuin missään muussa Pohjoismaassa.

Opposition kansanedustaja kannustaa hallitusta toimiin.

”Päivähoito-oikeuden rajaaminen on päätös, joka pitää perua. Sen lisäksi tarvitsemme päätöksen maksuttomasta varhaiskasvatuksesta, koska se mataltaa kynnystä viedä lapsi päivähoitoon. Päätös olisi lasten etu ja vähentäisi myös naisten työllistymistä estäviä kannustinloukkuja”, Kari toteaa.

Vaikka laki muuttuisi yhdessä yössä ja mahdollistaisi vanhemmille aiempaa tasavertaisemman perhevapaiden käytön, muutos tapahtuisi Karin arvion mukaan hyvin hitaasti.

”Isien osuus perhevapaista on nyt 10 %. Realistinen arvioni on, että se voisi olla 20 % vuonna 2025”, hän lisää.

Poliittinen päätös puuttuu

Kokemukset sekä Suomesta että Ruotsista ovat osoittaneet, että isille korvamerkityn vanhempainvapaa-ajan pidentäminen lisää isien halukkuutta jäädä kotiin hoitamaan lapsia.

”Perheille pitää kertoa jo lasta odottaessa monipuolisista mahdolli-

Maksuton varhaiskasvatus edistäisi äitien työssäkäyntiä.

suuksista perhevapaiden käyttöön. Isiä pitää kannustaa, ja heille on hyvä vaicuttaa, että he ovat kasvattajina yhtä arvostettuja kuin äidit”, Kari lisää.

Näin ei toimita aina edes neuvoloissa, joissa Karin saamien viestien mukaan ihmetellään äidin poissaoloa, jos isä vie lapsen tarkastukseen.

Sipilän hallituksen toimet perhevapaiden uudistuksessa ovat oppositiopuolelle olleet pettymys.

”Kun hallitus julkisti toukokuussa 2016 tasa-arvo-ohjelmansa, perhevapaiden remontti loisti poissaololaan. Hallituksen riveistä olen kuullut nyt kuitenkin puheenvuoroja, että uudistusta viedään eteenpäin. Asiaa on selvitetty pitkään. Kaikki mallit ja laskelmat on tehty. Tarvitaan siis hallituksen poliittinen päätös eikä mitään selvityksiä. Mitään syytä ei ole, miksi uudistusta ei käynnistettäisi jo tällä vaalikaudella”, Kari vauhdittaa.

Karin mukaan nykyaikaisen hallituksen toimet ovat kannustaneet naisia jäämään kotiin, kun päivähoitoa ja varhaiskasvatusta on heikennetty. Hän peräänkuuluttaa äitien mahdollisuutta osallistua työmarkkinoille silloinkin, kun lapsi on pieni.

”Osa-aikainenkin työssäkäynti pitää nuoret äidit työmarkkinoilla ja alentaa huomattavasti myös työllistymiskynnyksiä koko-aikaiseen työhön”, hän jatkaa.

Lisää isien piikkiin

Ruotsi voisi olla meille jälleen kerran hyvänä mallina, vaikkei sielläkään olla edes lähellä 6+6+6-mallia. Siellä ansiosidonnaisen perhevapaan kokonaiskesto on 13 kuukautta. Suomessa se on 10,5 kuukautta.

Ruotsissa isille on vuosien varrella kiintiöity osuus perhevapaista: ensin kuukausi, sitten toinen. Nyt on suunnitteilla jo kolmas isäkuukausi. Isien käyttämien perhevapaiden osuus vapaiden kokonaismäärästä on pompannut Ruotsissa 20 vuodessa 10 %:sta nykyiseen 25 %:iin.

Ruotsin malli ei kahden isäkuukauden osalta poikkea juurikaan suomalaisesta käytännöstä. Suurin ero on historiassa. Ruotsissa säädettiin vuonna 1974 mahdollisuudesta vanhempainvapaan jakamiseen. Suomessa isät saivat oikeuden vanhempainrahan jakamiseen ja isyysvapaaseen vasta 1991.

Ruotsin saavutukset siintävät Emma Karin tulevaisuudenkuissa.

”Unelmani on, että isien ja äitien työmarkkina-asema on tasavertainen, vanhemmilla on tasa-arvoinen mahdollisuus perhevapaiden käyttöön ja lapset saavat nauttia yhteisestä ajasta sekä isän että äidin kanssa. Toivon, että vuonna 2025 vanhempainvapaat jakautuvat huomattavasti tasaisemmin kuin nyt.”

ILKKA OKSALA: Tulosidonnaiset päivähoitomaksut ovat yksi keskeisimmistä kannustinloukkuja aiheuttavista tekijöistä. Siksi päivähoitomaksuja pitäisi selvästi alentaa.

ILKKA OKSALA: Päivähoitojärjestelmää on kehitettävä niin, että se nykyistä joustavammin mahdollistaa pienen lapsen vanhemman osa-aikatyön.

YTT Tuomo Kokkonen väitös-
kirja Sosiaalinen kansalaisuus
kehittyvässä yhteiskunnassa
hyväksyttiin viime syksynä
Jyväskylän yliopistossa.

Hyvinvointivaltion uudet aatteet

Nyt tarvitaan uskallusta hyvinvointivaltion määrittelemiseksi uusiksi, toteaa aiheesta äskettäin väitellyt Jyväskylän yliopiston tutkija Tuomo Kokkonen.

Mistä puhumme, kun puhumme hyvinvointivaltiosta, Tuomo Kokkonen?

Hyvinvointivaltio on poliittinen käsite, joka yleistyi 1960-luvulla. Sillä tarkoitetaan toisen maailmansodan jälkeen syntyneitä hyvinvointivaltioita, jossa valtio takaa kansalaisilleen sosiaali- ja terveysalan peruspalvelut. Hyvinvointivaltion tavoitteena on estää kohtuuttomat eriarvoisuudet, vaalia ihmisarvoa ja tarjota kansalaisille tasavertainen mahdollisuus oman elämän rakentamiseen.

Mitä hyvinvointivaltion käsite merkitsee nimenomaan Suomessa?

Suomessa hyvinvointivaltio on perinteisesti merkinnyt sitä, että olemme eläneet yhtenäiskulttuurissa, jossa suomalaisilta on odotettu yhteisiä arvoja ja yhteneväistä elämäntapaa. Arkikielessä hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan usein yhteiskunnallisia instituutioita, kuten vaikka Kelaa.

Mihin suuntaan hyvinvointivaltion pitäisi näkemyksesi mukaan kehittyä?

Hyvinvointivaltion alkuperäinen idea tulisi voida kyseenalaistaa. Perinteiset lainalaisuudet eivät toimi kansainvälistyvässä maailmassa. Etuuksien myöntämisessä pitäisi olla joustoa, joka ottaisi huomioon erilaiset elämäntilanteet ja kannustaisi työllistymään. Meidänkin yhteiskuntaamme on muodostunut eriarvoisten ryhmä, joka elää aivan erilaisessa todellisuudessa kuin valtaosa väestöstä. Syystä tai toisesta syrjäytyneiden etuuskäsittelyssä tarvitaan henkilökohtaista palvelua, joustavia ratkaisuja ja tukea. [Johanna Hytönen](#)

Digitalisaatiosta ja sen aaveesta

Suuret rakennemuutokset ovat tulleet Suomeen viiveellä mutta rajuina.

Venäläinen **Dmitri Aleksanitshin** runoili kerran aaveesta, joka kulkee Euroopassa. Aleksanitshinille aave oli kommunismi. Nytkin maailmassa vaeltaa erilaisia aaveita: on nationalismin ja kansallisen uhon aavetta, on äärioikeiston aavetta. Myös perustulo on vaeltava aave: eräille lupaus tulevasta ja toisille kauhistus, jolle ennustetaan kommunismin kohtaloa.

Suomessa alkoi tammikuussa perustulokokeilu. Ranskassa sosialistipuolueen presidenttiehdokas **Benoît Hamon** ehdottaa 750 euron perustuloa, joka rahoitettaisiin robottiverolla. Saksassa perustulo kerää kannatusta. Mein Grundeinkommen on pienimuotoisesti jo maksussa. Skotlannissa perustulokokeilu on suunnitteluvaiheessa. Vaeltaapa aave myös Atlantin takana Kaliforniassa ja Kanadassa, missä maiden omat perustulokokeilut ovat alkamassa.

Näiden läntisten kokeilujen pontimena on yhtäältä havainto nykyisen sosiaaliturvan toimimattomuudesta ja toisaalta ennuste digitalisaation ja robotisaation vaikutuksesta syntyvästä työmarkkinoiden radikaalista muutoksesta. Jälkimmäisen on katsottu pahentavan sosiaaliturvan ongelmia, koska eilisen ratkaisut eivät vastaa huomisen vaateisiin.

Suomessa näkemys työmarkkinoiden muutoksesta jakaa mielipiteitä. On niitä, jotka katsovat tilastoja ja toteavat, että mitään merkittävää ei ole tapahtunut. Palkansaajista suurin osa on edelleen vakituisissa kokoaikaisissa työsuhteissa.

Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana vakituisten ja kokoaikaisten osuus miespalkansaajista on ollut 80 % ja naispalkansaajista 70 %. Osa-aikaisten osuus miehistä on kasvanut noin 6 %:sta 10 %:iin ja naisista 15 %:sta noin 20 %:iin. Muutos ei ole dramaattinen, ja moni on vetänyt johtopäätökseksi, ettei sosiaalipolitiikka kaipaa reformeja eikä varsinkaan perustuloa.

Toisaalta jotkut katsovat vaihtoehtoisia tilastoja. Itsensä työllistäjien määrä on kasvanut yli 60 000:lla. Lisäksi meillä on 120 000 pitkäaikaistyötöntä, 40 000 toistuvasti työttömänä olevaa ja 40 000 työllisyystoimien ja työttömyyden välimaastossa sukkuiloivaa. Näiden lukujen valossa työmarkkinoilla on tapahtumassa jotakin. Johtopäätöksenä on, että sosiaalipolitiikka kaipaa muutosta ja perustulo voisi olla ratkaisu.

Digitaalisen murroksen on ennustettu tuhoavan perinteisiä työpaikkoja. OECD:n tekemien arvioiden mukaan noin kolmannes perinteisistä työpaikoista on vaarassa kadota. Edellä todetun valossa OECD:n ennuste näyttää liioittelulta, onhan kokoaikainen palkansaaja edelleenkin suomalainen normi. Kenties niin, mutta Suomessa suuret rakennemuutokset ovat tulleet viiveellä mutta nopeina ja rajuina. Pelkäänpä, että historia toistaa itseään.

Murros ei hävitä työtä, mutta se muuttaa työn luonnetta ja työn tekemisen tapoja. Kun näin käy, joudumme viimeistään pohtimaan uusia sosiaalipoliittisia avauksia. Eteenpäin on vaikea ajaa tuijottamalla peräpeiliin. Aaveita joudumme joka tapauksessa kohtaamaan.

Olli Kangas

Yhteiskuntasuhteiden johtaja, Kela

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

Eva Biaudet (oik.)
pikkusiskonsa
kanssa joskus
1970-luvulla.

Tyttö pöydällä

Olen hyvin nuoresta lähtien halunnut pitää heikomman puolta. Olen kiitollinen, että minun vaikuttamishaluani ei lapsuudessa lannistettu.

Kävin ensimmäiset kouluvuoteni Tölö svenska samskolassa, jossa rohkaistiin osallistumaan. Meillä ei ollut oppikirjoja, vaan teimme itse oppimateriaalimme.

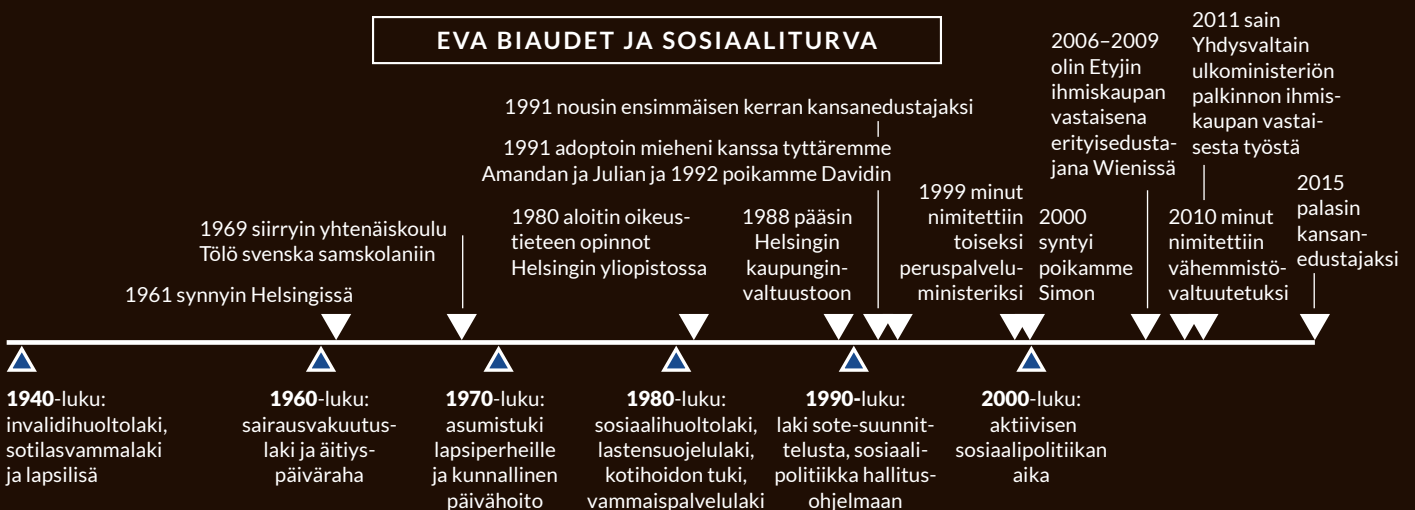
Muistan erään kerran, kun isäni tuli käymään koulussa. Olin 10- tai 11-vuotias ja olin juuri kiivennyt luokkahuoneessa pöydälle ja vaadin kovaan ääneen jonkin vääryyden korjaamista.

En muista mistä oli kyse, mutta muistan hyvin, mitä isäni jälkeenpäin sanoi. Hän kertoi olevansa ylpeä siitä, että uskalsin puolustaa muita. Molemmat vanhempani kannustivat minua pitämään mielipiteistäni kiinni.

Kansanedustajana 1990-luvulla tunsin erityistä voitonriemua, kun me naiset yli puoluerajojen saimme läpi lakialoitteen subjektiivisesta päivähoitoista. [↑](#)

Eva Biaudet, 56, kansanedustaja

EVA BIAUDET JA SOSIAALITURVA

”Digitaalisuus on
parhaimmillaan
huomaamatonta,
toimivaa ja arkista.”

– Elli Aaltonen, Kelan pääjohtaja

@ElliAaltonen

Muu Kela Twitterissä:

@Kela_uutiset

@kelantutkimus

@kelantilastot

@kelankuntoutus

@Kantapalvelut

Kela|Fpa[®]

www.sosiaalivakuutus.fi | Julkaisija Kansaneläkelaitos, PL 450, 00101 Helsinki | Puhelinvaihe 020 634 11 | Sähköposti sosiaalivakuutus@kela.fi | www.kela.fi | www.kela.fi/viestinta | Kaikki Kelan yhteystiedot www.kela.fi/yhteystiedot | Alla kontaktuppgifter till Fpa www.fpa.fi/kontaktaoss | Puhelinpalvelu asiakkaille – kaikki palvelunumerot: www.kela.fi/palvelunumerot